

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 10 (Mart/March 2023), s. 80-126.
Geliş Tarihi-Received: 23.01.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 18.03.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1240884

Hâmidî-i İsfahânî'nin Yayınlanmamış Türkçe Şiirleri*

Unpublished Turkish Poems of Hamidi-i Esfahani

Çetin KASKA**

Öz

Divan edebiyatının 15. yüzyıl temsilcilerinden biri olan Hâmidî-i İsfahânî, 834/1430 yılında İsfahan'da doğmuş, orada eğitim almış ve memduh bulamadığı için 862/1457'de İsfahan'dan ayrılıp Şirvanşahlar sarayına girmiştir. Şirvan'da iki yıl kalan Hâmidî, daha sonra seyahate çıkarak 864/1459'da Anadolu'ya gelmiş ve Kastamonu'da İsfendiyaroğlu İsmail Bey'in himayesine girmiştir. 865/1460'ta Sadrazam Mahmut Paşa vasıtasıyla Fatih Sultan Mehmet'in sarayına girmiş ve orada yaklaşık 15 yıl birçok görevde bulunmuştur. Ordu ile birlikte bazı seferlere katılan şairin nerede ve nasıl öldüğü bilinmemektedir.

Hâmidî'nin en önemli eseri Farsça, Türkçe ve Arapça şiirlerden oluşan *Divan*'ıdır. Bu eserin yazma nüshalarından biri Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde (nr. 68), biri de İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'ndedir (nr. 1184). *Divan*'da *Hasbihâl-nâme* adlı mesnevi, kasideler, gazeller, kıtalar, rübailer, terkib-bentler, tercî'-bentler ve müfretlerden oluşan çoğunluğu Farsça olmak üzere 94 Türkçe ve 1 Arapça şiir bulunmaktadır. 8719 beyit Farsça, 757 beyit Türkçe ve 6 beyit Arapça şiirin yer aldığı eserde Fatih Sultan Mehmet ve birçok devlet adamına sunulmuş kasideler yer almaktadır.

Divan'ın Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi (nr. 68) nüshasında Doğu Türkçesi özellikleri göz önünde bulundurularak yazılan 240 beyitten oluşan 34 Türkçe şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin transkripsiyonlu metnini İsmail Ünver yayımlamıştır. Bu çalışmada da İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'nde (nr. 1184) bulunan nüshada yer alan 517 beyitten oluşan 60 şiirin transkripsiyonu ilk defa yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hâmidî-i İsfahânî, Divân, Türkçe Şiirler, Fatih Sultan Mehmet.

Abstract

Hamidi Esfahani, one of the 15th century representatives of Divan literature, was born in Esfahan in 834/1430, received education there, and left Esfahan in 862/1457 and entered the palace of the Shirvanshahs because he could not find any supporters. After staying in Shirvan for two years, Hamidi went on a journey and came to Anatolia in 864/1459, and came under the patronage of Isfendiyaroglu Ismail Bey in Kastamonu. He entered the palace of Fatih Sultan Mehmet through the Grand Vizier Mahmut Pasha in 865/1460 and held many

* Bu makale, yazarın "*Tashîh-i Divân-ı Hâmidî-i İsfahânî*" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, e-posta: cetinkaska@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1168-5522.

Bu çalışmanın hazırlanmasında birçok soruma özveriyle cevap veren ve birçok beytin okunması ve okuma hatalarının düzeltilmesi hususunda yardımlarını ve ilgilerini esirgemeyip çok emek harcayan Prof. Dr. Gülgün Erişen'e ve Elif Karasoy'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Hâmidî-i İsfahânî'nin Türkçe şiirleri üzerinde ilk çalışmayı yapan Prof. Dr. İsmail Ünver'i de (1944-2015) saygıyla ve rahmetle anıyorum.

positions there for about 15 years. It is not known where and how the poet who participated in some expeditions with the army, died.

Hamidi's most important work is his *Divan*, which consists of Persian, Turkish and Arabic poems. One of the manuscript copies of this work is in the Library of the Turkish Historical Society (nr. 68), and one is in the Library of the Istanbul Archeology Museum (nr. 1184). There are 94 Turkish and 1 Arabic poems, mostly in Persian, consisting of masnavi named Hasbihal-name, odes, ghazals, kıtas, rubais, terkeb-bends, terci-bends and mufreds in *Divan*. In this work, which includes 8719 couplets of Persian, 757 couplets of Turkish and 6 couplets of Arabic poetry, there are odes presented to Fatih Sultan Mehmet and many statesmen.

There are 34 Turkish poems consisting of 240 couplets written by considering Eastern Turkish characteristics in the Türk Tarih Kurumu (Turkish Historical Society Library) (nr. 68) copy of the *Divan*. The transcription of these poems was made by Ismail Unver and published. Also in this study, the transcription of 60 poems consisting of 517 couplets in the manuscript found in the library of the İstanbul Arkeoloji Müzesi (Istanbul Archeology Museum) (nr. 1184) was made for the first time.

Keywords: Hamidi Esfahani, Divan, Turkish Poems, Fatih Sultan Mehmet.

Giriş

Gazneliler, Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları saraylarında olduğu gibi Osmanlı sarayında da hanedan mensupları ilim adamlarına ve sanatkârlara her türlü maddî ve manevî desteği sağlamıştır. Sultan ve şehzadeler şiire ilgi göstermiş, şiir sohbetlerinde bulunmuş ve devrin ünlü şairleriyle dostluklar kurmuşlardır. Sultanlar, İslâm ülkelerindeki ilim adamlarını Osmanlı kültür merkezlerine getirmek için gayret göstermiş ve bu vesileyle Osmanlı topraklarındaki birçok şehir, ilim ve irfan merkezi hâline gelmiştir (Değirmençay, 2013, s. 1-30). İstanbul'un fethi ve Fatih Sultan Mehmet'in ilim ve eğitime değer vermesi sayesinde artık ilim adamlarının yetişmesi için Mısır, Şam, İran ve Maverâünnehir gibi ilim merkezlerine gitmesine gerek kalmamıştır (Kanar, 1995, s. 12). İyi bir eğitim alan Osmanlı sultan ve şehzadeleri, dönemin ilim dili olan Arapçayı ve edebiyat dili olan Farsçayı öğrenmiş, hatta Farsça Divan ve Divançe meydana getirecek kadar bu dile hâkim olmuşlardır. Sultan III. Murat, Cem Sultan, Şehzade Beyazıt, Kanuni Sultan Süleyman, Yavuz Sultan Selim, Farsça divan ve divançe kaleme almış ve bu vesile ile şairlik vasıflarını göstermişlerdir (Ayдын, 2002, s. 45).

Birçok şairi teşvik, takdir ve himaye eden Fatih Sultan Mehmet de *Divan*'ında Farsça bir beyit yazmış ve çok sayıda Farsça kelimededen istifade etmiştir (Değirmençay, 2013, s. 131):

يوم نوبت می زند بر طارم افراسیاب پرده داری می کند در قصر قیصر عنکبوت

Örümcek, Kayser'in sarayında perdedarlık yaparken baykuş Efrâsiyab'ın damında nöbet tutuyor.

Avnî mahlasıyla şiir söyleyen Fatih'in şairlerin hâmesi olması, şiirle fiilen ilgilenmesi ve sağladığı güvenli ortam sonucunda İran'dan çok sayıda şair Anadolu'ya göç etmiştir. Özellikle Anadolu'ya göç eden herkesten şairlik beklenmesi ve göç edenlerin sarayda iyi bir mevki elde etmek istemesi nedeniyle mahareti olmayan kimseler bile şairlik iddiasında bulunmuştur (Riyâhî, 1995, s. 159). Fatih'in sarayında uzun süre kalan ve iki Farsça *Divan* yazan şair Kabûlî, bu konu hakkında şu beyti söylemiştir (Ertaylan, 1948, s. 14):

تجار نظم از عجم آمد به سوی روم لیکن کسی نداشت چو این بنده بار لعل

Acem diyarından Anadolu'ya birçok nazım tüccarı geldi; ancak kimse bu köle gibi yakut yükü taşımadı.

Kâşifî, Kabûlî, Ma'nevî ve Hâmidî-i İsfahânî, Fatih döneminde Acem diyarından gelip saraya giren şairlerden bazılarıdır. Bu şairlerden Hâmidî, Türkçeyi ne kadar iyi bildiğini ispatlamak ve maharetini göstermek için Türkçe şiirler de kaleme almıştır. Bu şiirler, divan veya divançe oluşturmayacak kadar az olduğundan *Farsça Divan'*ın içine serpiştirilmiştir. Hâmidî, şiirlerinde birçok mevzuyla işlemiş ve dönemin önemli devlet adamlarını methetmiştir.

Hâmidî-i İsfahânî'nin Hayatı

Hâmidî'nin hayatıyla ilgili temel ve değişmez bilgiler, şairin *Divan'*ı üzerinde İran'da yapılan doktora tezinden kısaca derlenmiştir. Ancak bazı yerlerde başka kaynaklar ve *Divan'*ın varak numaraları verilmiştir. Hâmidî-i İsfahânî, Fatih Sultan Mehmet'in saltanatının ikinci devresinde onun sarayında yaşamış şairlerden biridir. Hâmidî, birçok şair gibi Osmanlı toprakları dışından Anadolu'ya gelmiş, Fatih Sultan Mehmet'e intisap edip değerli eserler yazmıştır. Kaynaklarda Hâmidî-i İsfahânî, Molla Hâmidî, Mevlânâ Hâmidî, Hâmidî-i İrânî, Hâmidî-i Acem, Hâmidî-i Acemî adlarıyla anılmıştır (Akçay, 2014). Hâmidî, *Câm-ı Sühan-Gûy* adlı eserinin girişinde adının Ahmed-i İsfahânî olduğunu ve "Hâmidî" mahlasını kullandığını ifade etmiştir (Hâmidî, nr. 1600, vr. 1b). *Divan'*da Hâmidî'nin babası Mûnisî tarafından yazılan bir tarih kıtasında onun 834/1430 yılında doğduğu belirtilmiştir (Hâmidî, nr. 1184, vr. 250b). Aslen İsfahanlı olan Hâmidî, bu şehri eserinde birçok defa özlemle yâd etmiştir. Hayatı hakkında az bilgi bulunan Hâmidî, *Divan'*ındaki *Hasbihâl-nâme* adlı mesnevisinde yaşamı hakkında önemli bilgiler vermiştir (Ertaylan, 1949, s. 3-19). İlk eğitimini babasının teşvikiyle doğduğu yerde almıştır. İsfahan'da şair olarak ün kazanmış; ancak oradaki şartların kötüleşmesi, maddi nedenler ve iyi bir memduh bulamamasından dolayı seyahat etmeye karar vermiştir. 862/1457'de İsfahan'dan ayrılarak Şirvan'ın merkezi Şamahî'ya gitmiş, orada iki yıl kalmış, Şirvanşah Mirza ve devlet büyüklerini methetmiştir (nr. 1184, vr. 250a). Burada kendisine kıymet verilmediğinden 864/1459'da şairlerin himaye olunduğu Anadolu'ya gelmiş ve İsfendiyaroğlu İsmail Bey'in emri altına girmiştir. İsmail Bey'e üç kaside yazmış ve bu kasidelerden biri 865/1460'ta yazılmıştır (nr. 1184, vr. 140b). Fatih 865/1460'ta Sinop ve Kastamonu'yu alıp İsmail Bey'in hükümdarlığına son verince Hâmidî, sadrazam Mahmut Paşa vasıtasıyla Fatih'in sarayına girmiştir (nr. 1184, vr. 246b). *Divan'*da Mahmut Paşa adına yazılan 865/1460 tarihli bir kaside bulunmaktadır (nr. 1184, vr. 133b). Şair, on beş yıldan fazla Fatih'in sarayında kalmış, her yıl kendisine hediyeler ve bahşişlerle birlikte beş hizmetçi verilmiştir. 881/1467'de Kefe zaferi için düzenlenen törende ağzından kaçırdığı bir sözün padişahı kızdırması neticesinde saraydan kovulmuştur. Fatih'in emriyle Bursa'da Murâd-ı Hüdâvendigâr'ın türbe ve imaretine türbedar olarak görevlendirilmiştir. Türbeyi her gün ziyaret eden ve Kur'ân okuyan şair, bir ara türbede içki içtiği söylentisinden dolayı görevinden azledilmiştir. Gözden düşen Hâmidî, bir yıl sonra affedilmiş ve vezir Emir Demirtaş'ın türbedarlığı vazifesiyle görevlendirilmiştir (Ertaylan, 1949, s. 52-53). Hâmidî yaptığı küstahlıktan dolayı Fatih'ten çokça af dilemesine ve *Divan'*ını ona takdim etmesine rağmen tekrar saraya girememiştir. Hâmidî'nin ne zaman ve nerede öldüğü hakkında herhangi bir bilgi yoktur; ancak küçük oğlu Celilî'nin 893/1487'de Bursa'da doğduğu ve babasını genç yaşta kaybettiği bilindiği için XVI. yüzyıl başlarında Bursa'da öldüğü söylenmektedir (Ünver, 1997, s. 462). Hâmidî'nin iki oğlu vardır. Bunlardan Mahmut 875/1470'te (nr. 1184, vr. 47a) ve Celilî 893/1487'de doğmuştur.

Hâmidî-i İsfahânî'nin Divan'ı

Kasideler, gazeller, kıtalar, rübailer, terkîb-bentler, tercî-bentler, muhammesler, murabbalar, müfretler ve *Hasbihâl-nâme* adlı mesneviden oluşan bu eserde çoğunluğu

Farsça olmak üzere 94 Türkçe ve 1 Arapça şiir bulunmaktadır. Şair, kasidelerinde Fatih Sultan Mehmet, Cem Sultan, II. Murat, II. Beyazıt, Mahmut Paşa, Mesih Paşa, Mehmet Paşa, Şehzade Mustafa, Rumeli Defterdarı Mustafa Bey, Emir Seyyid İshak, Emir Demirtaş, Sadrazam Cezerioğlu Pervançı, Defterdar Kemâl Paşa, Şirvanşah Mirza, Kastamonu hâkimi İsmail Bey ile birlikte birçok devlet adamını methetmiştir (Ertaylan, 1949, s. 1-69). 8719 beyit Farsça, 757 beyit Türkçe ve 6 beyit Arapça şiirin yer aldığı eserde şair, Sa'dî-i Şîrâzî, Kâtibî-i Nişâbüri, Zahîr-i Fâryâbî, Mesûd-ı Sa'd-ı Selmân, Hâkânî-i Şîrvânî, Molla Câmî, Selmân-ı Sâvecî, Nizâmî-i Gencevî'ye cevap vermiş, Hâfız-ı Şîrâzî ve Nizâmî'nin şiirlerini tazmin etmiştir (Kaska, 1394, s. 40). Bu eseri sebk-i Horasan üslûbuyla kaleme alan Hâmidî, muasırı Sâbirî, Sâhilî, Vâhidî, Mahmûdî, Hilâl-i Semerkandî, Kabûlî ve Kâtibî gibi şairleri yermiştir (nr. 1184, vr. 245b). Eserde Sinop, Kastamonu, Midilli ve Alâiye kalelerinin alınması, Karaboğdan, Kefe ve Ağaçhisar'ın fethedilmesi, Uzun Hasan'ın savaşta yenilmesi, şair Kabûlî, Vâhidî, Sâhilî ile Seyyid Kasım ve Şehzade Mustafa'nın vefatları bilgisi tarih düşürülerek verilmiştir (nr. 1184, vr. 246b-251a). Hâmidî, *Hasbihâl-nâme* adlı mesnevisinde kendisi ve ailesi hakkında bilgi vermiş, Fatih'in sarayına nasıl girdiğini ve nasıl Bursa'ya sürüldüğünü beyan etmiştir. Şair *Hasbihâl-nâme*'yi bir dostunun isteği üzerine ruh ve bedeninin nasıl oluştuğunu göstermek ve insanın yaratılış gayesini izah etmek için kaleme almıştır. Mebde', me'âş ve me'âddan oluşacak bu eserin me'âd kısmı yazılmamış, şair bu bölümü başka bir eserde yazacağını ifade etmiştir (Ateş, 1950, s. 118). *Divan'*da Ahmet Çelebi, Kabûlî, Şah Kasım, Mirza İbrahim, Derviş Ömer, Lütî Paşa, Mevlânâ Hüseyin, Şeyh Ebû İshak adına muvaşşah yazılmış, *Müfredât-ı İbnü'l-Baytâr*, *Delâ'ilü'l-İcâz*, *İstîlâhât-ı Kâşânî*, *Dîvân-ı Kâtibî* gibi eserlerin yazılış veya bitiş tarihleri ifade edilmiştir. Bazı müstehcen Farsça ve Türkçe hicivlerin bulunduğu *Divan'*da Fatih'in otağı, atı, kılıcı, sarayı, ordusu ve yaptırdığı yapılar hakkında da methiyeler yer almıştır. *Divan'*ın günümüze ulaşan iki nüshası bulunmaktadır. Nüshalardan biri Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde (nr. 68) ve diğeri de İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'ndedir (nr. 1184). Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüshada dört minyatür bulunmaktadır (nr. 1184, vr. 145b, 244a, 253b, 254a). Bu minyatürlerin ikisinde Hâmidî yer almaktadır. Meşin ve tamir görmüş bir cilde sahip olan bu nüshanın hattı ta'lik, varak sayısı 272, cilt ebadı 24,5x15 mm., yazı alanı ebadı 17,2x7,6 mm., her sayfadaki satır sayısı ise 17'dir. Nüshanın kâğıdı kalın ve bej renginde, söz başları ve cetveller ise kırmızıdır. *Divan'*ı ilk önce İsmail Ertaylan, Türk Tarih Kurumu nüshasını esas alarak *Külliyât-ı Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidî* adıyla tıpkıbasım olarak yayımlamıştır (1949). Ahmet Ateş, *Külliyât-ı Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidî* adıyla bir makale kaleme alarak bu eseri tanıtmış ve bazı yerlerini tenkit etmiştir (1950). Daha sonra Çetin Kaska bu iki nüshayı esas alarak Tahran Üniversitesi'nde *Tashîh-i Dîvân-ı Hâmidî-i İsfahânî* adıyla bir doktora tezi yazmıştır (1394). Hâmidî'nin *Vasiyyet-nâme*, *Câm-ı Sühangûy*, *Târîh-i Âl-i Osmân*, *Müddâm-ı Cân-fezâ der-Şerh-i Câm-ı Cihân-nümâ* adlı eserleri de bulunmaktadır.

Hâmidî-i İsfahânî'nin Türkçe Şiirleri

Hâmidî'nin Türkçe şiirleri üzerinde öncelikle İsmail Ünver çalışmıştır. Ünver, Hâmidî'nin Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde bulunan *Divan* nüshasındaki (nr. 68) Türkçe şiirlerinin transkripsiyonunu yapmıştır. Ünver, Hâmidî'nin 240 beyitten oluşan (4'ü kaside, 28'i gazel, 2'si beyit olmak üzere) 34 şiirinin transkripsiyonunu yapmıştır (1974). Bu çalışmada Hâmidî'nin İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'ndeki *Divan* nüshasında (nr. 1184) daha önce transkripsiyonu yapılmayan Türkçe şiirlerinin transkripsiyonu yapılmıştır. 517 beyitten oluşan (1'i kaside, 48'i gazel, 8'i kıt'a, 2'si terkîb-bent, 1'i beyit olmak üzere) 60 şiirin transkripsiyonlu metni, terkîb-bentler, kaside, gazeller, kıtalar ve müfret sırasıyla verilmiştir. Hâmidî'nin Türkçe şiirleri *Divan'*da belli

bir bölümde yer almamıştır. Kaside, gazel, terkîb-bent ve kıtalar, *Divan*'ın içinde dağınık olarak yer almıştır. Türkçe şiirler Farsça şiirlere nazaran çok azdır.

Türkçe şiir dilini başarıyla kullanan Hâmidî, bazı şiirlerinde saraydan kovulmasını trajik bir şekilde ifade etmiştir. Şiirlerinde dönemin şairleri olan Ahmet Paşa, Aşkî, Nizâmî ve Melihî'den etkilenmiştir. Hâmidî'nin ilk terkîb-bendinin (40 beyit) ilk bendi na'ttır. İkinci terkîb-bentte (48 beyit) Yıldırım Beyazıt'ın damadı olan Bursa'lı meşhur sufi Emir Sultan methedilmiştir. Kasidede (29 beyit) İstanbul ve İstanbul'daki yapılar methedilmiştir. İlk kıta (3 beyit), Bursa'da 889/1484'te inşa edilen Tahtakale Camii için yazılan tarih kıtasıdır. Diğer yedi kıtada (63 beyit) adları ifade edilmeden bazı şahıslar hicvedilmiştir. Bu yedi kıtada birçok müstehcen kelime kullanılmıştır. Hâmidî'nin gazellerinde (333 beyit) âşıkane ve rindane bir eda görülmektedir. Gazellerde İstanbul'a duyulan özlem, saraydan sürgün edilmesinin üzüntüsü ve Bursa'nın güzelliği ifade edilmiştir. Zaman zaman gazellerde beşerî aşkı dile getiren bir söyleyişe ve vurguya da rastlanmaktadır. Gazellerin birinde Bursa'da sancak beyi olan Bâlî Bey, birinde vezir-i a'zam Koca Davut Paşa, birinde sadrazam Mesih Paşa ve birinde de vezir-i a'zam İshak Paşa övülmüştür. Gazellerin beşi muvaşşah gazeldir ve bunlar Üveys Çelebi, Sürûrî, Ahmed Çelebi, Osman Çelebi ve Ebubekir Çelebi adına yazılmıştır.

Hâmidî'nin Türkçe Şiirlerinin Transkripsiyonlu Metni¹

terkîb-bentler

[2b]

1²

der-Na't-ı Seyyidü'l-Mürselîn ve Habîb-i Rabbü'l-Âlemîn

I

mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

- 1 Mihrâb-ı kuds kaşı hilâli Muḥammed'ün
Meh-tâb-ı üns nûr-ı cemâli Muḥammed'ün
 - 2 'Arş-ı mecîd yüzini sürdi ayağına
Çekdi gözine gerd-i ne'âli Muḥammed'ün
 - 3 Deryâ-yı ma' nî ḥâtır-ı mevvâcîdur anuñ
Her bir ḥadîşi dürr ü le'âlî Muḥammed'ün
 - 4 Her fen ki var zamânede anuñ uşûli var
'İlmüñ uşûli ṭatlu maḳâli Muḥammed'ün
- [3a]
- 5 Bağlardı seng-i nefsine geyeriken 'abâ
Şükri yolında bu idi ḥâli Muḥammed'ün
 - 6 Vaşf-ı kemâl-i zâtını şerḥ idemez 'uḳûl
Sıgmaz beyâna vaşf-ı kemâli Muḥammed'ün
 - 7 Dünyâya başalı ḳademin ḥaşr u neşre dek

¹ Metnin yazımında vezin ve anlam gereği ekleme yapılan yerler köşeli parantez içinde gösterilmiş ve okunamayan veya anlaşılamayan yerler yazma nüshanın görüntülerinden kesilip yapıştırılmıştır.

² Bu terkîb-bendin bent sayıları birbiriyle uyuşmamaktadır.

- Artar hemîşe cāh u celāli Muḥammed'üñ
- 8 Virürdi ḥalkā bād-ı şabādan beşāreti
Kaçan ki çağırurdu Bilāl'i Muḥammed'üñ
- 9 Gönlüm kaçan ki kıbleye karşı dutar yüzün
Durur muḳābilinde ḥayāli Muḥammed'üñ
- 10 Tā ḥalk kılssa zūlmet ü nūr örtisinde fark
Güneş bigi yok[ı]dı zılāli Muḥammed'üñ
- 11 Bu ser-i sāl-ḥord[e] felek bunca çeşme
Görmedi bu cihānda mişāli Muḥammed'üñ
- 12 İllā Emīr Efendi ki sırr-ı vücūdudur
Benzerse kendözine hem āli Muḥammed'üñ
- 13 Ey dünyede nebī gibi sulṭān olan Emīr³
V'ey 'uḳbāda nebī gibi bürhān olan Emīr⁴

II

der-Menḳabet-i Seyyid Emīr -'aleyhi'r-raḥme-

- 1 Ey der-vilāyet-i 'Arab u kişver-i 'Acem
Meşhūrdur seḥā vü civān-merdī vü kerem
- 2 To āsumān-ı fazl u Buḥārāst mevledet
Şek nīst k'āsumān zi-Buḥārāst mürtesem
- 3 Türbeñ ki bāğ-ı ḥuld-i ḥarīmi gibi durur
Ḥalk-ı cihāna kıble durur nitekim ḥarem
- 4 Me'mūr olurdu ḥalkı vażīḥ olsa ger şerīf
Her kişvere ki başar[ı]duñ 'izz[i]le ḳadem
- 5 Der-türbe-i tū şem' ü 'ilm-i ḥūş işāretest
Kon nūr-ı şem'-i bāşıra der-fazl şod 'alem
- 6 Şıdk[ı]la kim ki yüzün işigüñe sürmedi
Olmaz cihān içinde ser-efrāz u muḥterem
- 7 Āmed zi-rüy-ı şevḳ u irādet be-ḥıdmetet
Derviş Ḥāmidi be-kef in nazm-ı muntazam
- [3b]
- 8 Tapuña saru yüzümi sürdüm niyāzla
Tañ mı kerāmetüñden eger devlete irem

³ dünyede: dünyāda (metinde)

⁴ 'Uḳbā kelimesinde zihaf vardır.

9 Çün Zühre çengi çengine aldı neşâyla
Gice bu beyt okurdı be-âheng-i zîr ü bem

10 K'ey halk içinde 'adlle mîzân olan Emîr
V'ey emr 'âleminde nîgeh-bân olan Emîr

III

1 Sürdi sipîhr südde-i dergâhuña cebîn
Der-bânuñıla oldı felekden melek qarîn

2 Her gün senüñ mezâr-ı şerîfüñ süpürmege
Cârüb idindi sünbül-i zülfîni hür-ı 'ayn

3 Oldı Medîne bigi ziyâretgeh-i enâm
Senüñile müşerref olalı bu gül zemîn⁵

4 Türbeñi kim görür gice kindîl ü şem' le
Şankim şevâbet[i]le görür çarh-ı heştümîn

5 Ravzuñ riyâzı çeşm-i çerâğında bâğ-ı hulud
Türbeñ türâbı 'aql-ı dimâğında müşk-i çîn

6 Her servere kim oldı sa'âdet delîl-i râh
Geldi vü sürdi ayağuna şıdqla cebîn

7 Dâr-ı fenâda 'ilm-i şerîfüñ muhîtdür
Kim vâdî-i firâkdadur Hâmidî hâzîn

8 Luţf u kerâmetüñ durur İlyâs u Hızr'la
Luţf[i]la Hızr-râhum ol ey mîr-i ehl-i dîn

9 Ğamdan necât bulsa kaçan kim bu beyt okur
Her ehl-i dil ki genc-i ma'âniyyedür emîn

10 Ey dest-gîr-i 'âşık-ı hayrân olan Emîr
V'ey dil-pezir-i şâdıq-ı imân olan Emîr

IV

1 Yâ Rab kerâmet ü şerefüñ müstedâm ola
Türbeñ mişâl-i ravza-i dârü's-selâm ola

2 Ervâh-ı enbiyâdan u eşbâh-ı evliyâ
Dârü's-selâmdan saña her gün selâm ola

[4a]

3 Şöyle ki şimdi cennet içinde muķîmsin

⁵ müşerref: şerîf (metinde)

- Şükri kıatında maķ' ad-ı şıdķuñ maķām ola
- 4 Bī-çāre Hāmidī-i güneh-kār-ı dil-figār
Geldi ki türbe-dāruña cāndan ğulām ola
- 5 Luţf u kerāmetüñden umar kim tamām işi
Bu hāk-dānda himmetüñile tamām ola
- 6 Luţf u kerāmet eyle baña kim bu dünyede⁶
Luţf u kerāmet ü keremüñ müstedām ola
- 7 Her şubḥ u şām 'ālem-i ervāḥ-ı kıudsīde
Hem-şoḥbetüñ resül 'aleyhi's-selām ola

[4a]

2⁷

Hem der-Medḥ-i Emīr Seyyid Muḥammed-i Buḥārī -raḥmetu'llāhi 'aleyh-

I

mef'ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Ey Bursa'da kerāmet[i]le ḥān olan Emīr
Taḥt-ı velāyet üstine sulţān olan Emīr
- 2 Āl-i resül ü seyyid-i sādāt-ı kāyināt
Başdan ayaġa 'ilmle 'irfān olan Emīr
- 3 Evvelki gibi himmet[i]le berr ü baḥrde
Deryā-yı 'ilm ü menba'-ı iḥsān olan Emīr
- 4 Şayd eyledüñ kerāmet[i]le ḥāşş u 'āmı hep
Taḥt-ı kerāmet üzre Süleymān olan Emīr
- 5 Erbāb-ı dīne raḥmet ü ğufrān olan şerīf
Ehl-i yaķīne ḥüccet ü bürhān olan Emīr
- 6 Bostān u bāġ-ı ehl-i kemālün zemīnine
Mihriile māh u ebrle bārān olan Emīr
- 7 Cān-ı cihānduñ ezel olduñ cihān-ı cān
İki cihānda cānla cānān olan Emīr
- 8 Aduñ bu resmle yazılır ḫāķ-ı çarḫda
Şāḫib-kırān-ı günbed-i gerdān olan Emīr
- 9 Ger zāhirā o dünyeye varduñ[ı]sa n'ola⁸

⁶ dünyede: dünyāda (metinde)⁷ Bu terkib-bendın bent sayıları da diġer terkib-bentte olduġu gibi birbiriyle uyuşmamaktadır.⁸ dünyeye :dünyāya (metinde)

Ma' nâda Rûm tahtına sulţân olan Emîr

10 Meşhed'de Hâmidî sözini gûş eylegil
Ey küll-i hâl içinde sühan-dân olan Emîr

[4b]

11 Ey genc gibi Bursa'da pinhân olan Emîr
Gerdûnda âfitâb-ı dirahşân olan Emîr

II

1 Ey meşhedüñ cihânda olan kıble-i du' â
V'ey merkadüñ zamânda olan şuffa-i şafâ

2 Her gûşe-i harîmüñdür bir velî-i muķîm
Oldı anuñçün haremüñ burc-ı evliyâ

3 Çün enbiyâ soyından aduñ buldı lâ-cerem
Hîşt-i mezâruñla şeref kaçır-ı enbiyâ

4 Hıyruñ esâsi olmaya hergiz hâlel pezîr
Lev busseti'l-cibâl ev inşakķati's-semâ⁹

5 Her dem seni ziyâret idenlere reşk ider
Cennât içinde tavf iden ervâh-ı etķiyâ

6 Kilk-i kazâ mezâr-ı şerîfüñ cidârına
Yazmış durur ki *dâme leke'l-ızzü ve'l-beķâ¹⁰*

7 Gice bu türbeden görünen nûrlar nedür
Kındîl-i tāk u şuffa-i evvân-ı kibriyâ

8 Bağdâd'dan kaçan ki tapuñ geldi Bursa'ya
Didi nücüm u şâbit ü seyyâre merhabâ

9 Medhüñde dün gice işidürdüm ki çarhda
Çeng ü ney[i]le Zühre kılırdı bu beyt edâ

10 Ey şarkdan güneş gibi tâbân olan Emîr
V'ey ğarb içinde mehdî-i devrân olan Emîr

III

1 *Yâ eşrefe'l-beriyye [ve] yâ a'leme'l-ümem*
Ente'llezî tu'izzed bi'l-cüdi ve'l-kerem

2 Rûm u 'Acem'de şöhreti vardır velâyetüñ
Yâ şâhibe'l-velâyeti fi'r-Rûmi ve'l-'Acem

⁹ *busseti'l-cibâl*: dağlar sarsıldıkça (Kur'an, Vâkıa 56/5)

¹⁰ İzzetin ve bekân daim olsun.

- 3 ‘Uşşâka sâye-i ‘alemün oldu mültecâ
Meydân-ı ‘âleme vuralı ‘ilmle ‘alem
- 4 ‘Adlün kerâmetile durur bu ki Bursa’da
Yoldaşlar bigi dirilür gürgle ğanem
- 5 Derdi cedîd [ü] hâdiş olur bize her zamân
Kadriñ vilâyet-i kıdeme başalı kâdem
- [5a]
- 6 Hecrüñde çün hayâl-i ruhuñ gönlüme girür
Çeşmümden ağıdur gözümüñ yaşı dem-be-dem
- 7 Şöyle ki hecrden çekerem âh her gice
Bir gice tutuşup yanısar levhile kâlem
- 8 Ğamdan çevürmezem yüzümi fūrkatüñde hiç
Her ğam ki senden ötrü ola küllîdür nağam
- 9 Medhüñde dün gice işidürdüm ki şevkîla
Bu beyt okırdı Zühre be-âheng-i zîr ü bem
- 10 K’ey mülk-i ‘alemün tenine cân olan Emîr
Bâğ-ı cinânda serv-i hırâmân olan Emîr

IV

- 1 Ey şâh-ı rûzgâr ki ârzü-yı iftihâr
Bulduñ sipihr gibi Buĥârâ’dan iştihâr
- 2 Seyyid Muhammed ey güher-i genc-i mekremet
Kim ihtiyâr itdi seni şâh-ı rûzgâr
- 3 Tîrûñ ki düşmenüñ yüreginden geçer[i]di
Kaldı ‘aceb hümâ-yı hümâyün-ı bî-şikâr
- 4 Sen at[a]mazduñ ol oķı illâ atar[ı]dı
Atan havâdiş oķımı ya‘nî ki Kirdġâr
- 5 Fetĥ eyledüñ şunuñ gibi mülki bir oķ[ı]la
Kim yüz leşker idemeye fetĥin âşikâr
- 6 Ğayruñ çerâġ u meş‘al ü kındîli her gice
Bu dâr-ı Ğayr içinde bu dem tâ ebed yanar
- 7 Nâhîdden seĥer işidürdüm ki tîrle
Oķırdı nây u çengle bu beyt-i âb-dâr
- 8 K’ey pâdişâh-ı kişver-i ‘irfân olan Emîr

V'ey zübde-i 'anâşır u erkân olan Emîr

V

- 1 *Peyveste merķad-i tû maħall-i sürûr bād*
Der-dâr-ı ħuld hem-dem-i rûĥ-ı tû ħûr bād
- [5b]
- 2 *Der-bâġ-ı ħuld u 'âlem-i cân hemçü Müşteri*
Ser tâ be-pây peyker-i tû ġarķ-ı nûr bād
- 3 *Der-beldehâ-yı tayyibe vü bâġhâ-yı üns*
Âsûde der-ĥimâyet-i Rabb-i ġafûr bād
- 4 *Her kû mücâvir-i ĥarem ü âsitân-ı tust*
Der-sâĥet-i mücâveret pür-ĥuzûr bād
- 5 *Ber-ĥâk-i dergeh-i tû ruĥ-ı zerd-i Hâmidî*
Behr-i likâ ĥikâyet-i Musâ vü Tûr bād
- 6 *Behr-i tû şad hezâr hezârân çerâġ-ı nûr*
Maĥsûl-i zer' ü kişt sinîn ü şühûr bād
- 7 *Ez-'âlem-i butûn be-zuhûr-ı şeref to râ*
Her laĥzâi be-şûret-i diġer zuhûr bād
- 8 *În beyt der-medîĥ-i tû ez-şi'r-i Hâmidî*
Miftâĥ-ı bâb-ı ĥayr cemi'-i umûr bād
- 9 Ey Bursa'da kerâmet[i]le ĥân olan Emîr
Taĥt-ı velâyet üstine sulţân olan Emîr

Kaside

[120b]

1

der-Şıfat-ı Dârü'l-feth-i İslâmbol ve Şıfat-ı Sarây-ı Şâh ve Vaşf-ı Esvâķ u Ĥammâmât u Besâtîn-i Ü

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Şehr-i İstanbul ki 'âlemde güzeller kânıdur
'Âlemün 'ârifleri ĥatında Mışr-ı şânîdür
- 2 Evleri zâtü'l-İrem mescidleri zâtü'l-'imâd¹¹
Şûreti her deyrinün reşk-i bahâr-ı Mânî'dür
- 3 Mescid-i Akşâ Ayaşofıyye'sidür güyyiâ
Belki meydân-ı sa'âdet daĥı Atmeydâni'dur

¹¹ Kur'an, Feccr 89/7: sütunlara sahip

- 4 Cāmi‘-i sulţān ki reşk-i cennetü’l-firdevsidür
Çarh-ı atlas kubbessidür sāk-ı ‘arş erkānidür
- 5 Bu ‘imāretler ki mermerden yapılmış şehrde
Haşr olunca bākī kılur gerçi ‘ālem fānidür
- 6 Kāl‘ a vü bostān-serā-yı şāh içinde şöyle kim
Şāhimuz kurş-ı güneş burc-ı Esed eyvānidür
- 7 Naķş-ı dārü’l-‘adl-i Nūşirvān’ı vü zencir-i dād
Şehr içinde pādişāhuñ dergeh ü dīvānidür
- [121a]
- 8 Yir yüzinde bāğ-ı cennet varsa ancak budur
Kim melekler pās-bān Rıdvān anuñ der-bānidür
- 9 Baħr-i ‘Ummān çevresinde üç yanından muħiṭ
Ortada kendözi daħı ādemüñ ‘ummānidür
- 10 Āferin bezzāzlar bāzārına kim satılır
Her zamān bir büt ki reşk-i Yūsuf-ı Ken‘ān’idür
- 11 Bāreka’llāh bu kamer yüzlü güzeller şehrde
Devr-i ħübī bunlaruñdur kim kamer devrānidür
- 12 Her ki şaf şaf görse bāzārumla ħammāmını der
Āferin ol şehriyāra kim bu şehristānidür
- 13 Bāğ u bostānında nār-ı la‘l-rengi şanasın¹²
Dürc-i pür-yākūt [u] dāne dāne-i rümmānidür
- 14 ‘Anberin-büdur hevā luḫfindan anda mīveler
Ābı rūḫ-efzā çü meydür meyleri reyḫānidür
- 15 Bāde-i gül-renginüñ rengine baķ kim şışede
Aldur yā kırmızı şankim kebüter kınidür
- 16 Cānlara şuyından olmışdur hevāsı sāz-kār
Āferin āb u hevāsına ki cānlar cānidür
- 17 Ger bu şehri şehirler sulţānidür dirsem n’ola
Çünki ıssı bu cihānda şāhlar sulţānidür
- 18 Ĥusrev-i şāhib-kırān kuṭb-ı selātin-i zamān
Ĥazret-i Sulţān Meħemmed Ĥān ki hānlar hānidür
- 19 Ol Süleymān-ı zamāndur pādişāh-ı rüzgār

¹² şanasın: şanasın ki (metinde)

- Halk-ı 'âlem cümle anuñ bende-i fermânidur
- 20 'Âlem içinde bugün sulţanlıĝ aña yaraşur
Kim aşâlet birle kendü hânlaruñ kaanidur
- 21 Mülk çarhında güneşdür beñleri yulduzlar
Çarh-ı atlas sebzezarı bunlaruñ meydânidur
- 22 Şeh-süvâr-ı himmeti güy-ı sa'âdet vuricek
Top-ı zerrini güneşdür mâh-ı nev çevgânidur
- 23 Âsumân zerr-i nücûma sikke vurur adına
Bildürür halka ki ya'ni ol daĝı 'Oşmânî'dür
- [121b]
- 24 Kişver-i İslâm'da budur Huzâ'nuñ sâyesi
Ebr-i desti 'âlem üzre rahmet-i Rahmânî'dür
- 25 Şehriyârâ çarh u mihr ü meh bilür kim Hâmidî
Hâzret-i şâh-ı cihânuñ bende-i meccânidur
- 26 Ger ırak olsa hümâyün dergehünden ger yaĝın
Bu'd-ı cismânîye bakma kırbumuz rûhânîdür
- 27 Aña h[~]ân-ı ni' met ü ihsânüñ eksük eyleme
Çün ki bu devr-i kamerde sen şehün Hâssân'idur
- 28 Tâ zer-efşânlık kılar şâh-ı kevâkib 'âleme
Âsumânda tâ ki mâhuñ işi sîm-efşânîdür
- 29 Şâh-ı encüm bigi destün zer-feşân olsun begüm
Kim cihân içinde sulţanlıĝ saña erzânîdür

Gazeller

[149b]

1

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Niçün ey meh cennet-i küyuñda bâr olmaz baña
Niçün evvelki gibi iqbâl-i yâr olmaz baña
- 2 'Işkuñuñ yolında Manşür'am velî nâ-pâyidâr
Ey dirîĝâ kim bu devlet pâyidâr olmaz baña
- 3 Derd-i hecründe baña yâr olmadı şabr u qarâr
Sen baña yâr olmayınca kimse yâr olmaz baña
- 4 Ben kaçan görsem seni kendümi aşlâ bilmezem
Baĥt-ı yâr olmadıĝıyçün ihtiyâr olmaz [baña]

5 Ger nigâr itsün alı kıanumdan andan dönmezem
Dimesünler kim meger mihr-i nigâr olmaz baña

6 Hâmidî'den ger kabûl olsa dehânuñ vaşfını
Bundan özge bu cihânda hiç kâr olmaz [baña]

[152a]

2

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Dostuñ işigin öpmek nân u ni' metdür baña¹³
Yüzümi izine sürmek ' aynı devletdür baña

2 Açılır gönlüm hevâsı ğamzesinden şanasın¹⁴
Ĝamzesinüñ oqları bārān-ı rahmetdür baña

3 Kıanlı yaşumdan şarāb-ı nāb u nālūmden rebāb
Fūrkatūnden her biri ' iş[i]le ' işretdür baña

4 Kıanda varur rāhat olmaz yār cevrenden kaçan
' İşkuñuñ yolında bu dağı naşihatdür baña

5 Şekve kıılmaz Hâmidî ol bî-vefādan kimseye
Dostdan cevr ü cefā mihr ü maħabbetdür baña

[153a]

3

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Meh bigi girdüm gemiye yār yüzün görmege
Bahre daldum gevher-i şehvār yüzün görmege

2 Lenger-i şabri çıkardum āhumı yelkenledüm¹⁵
Rüzĝarumdur uçaram yār yüzün görmege

3 Gāh abli düzdürürem gāh çekerem kürek
Sa'y iderem devlet-i dīdār yüzün görmege

4 Gözlerem tūmancı bigi keştinüñ her hālını
Varuram bir şūh-ı şirin-kār yüzün [görmege]

5 Çeşmüme her yañadan kim cilve eyler serv-i gül
İsterem ol serv-i gül-ruhsār yüzün [görmege]

6 Yüzinüñ nūrına karşı seyl-i eşküm mevc urur

¹³ nân: nāz (metinde)

¹⁴ şanasın: şanasın ki (metinde)

¹⁵ lenger-i: lengerî (metinde)

Cennetün min-tahtıhe'l-enhâr yüzün görmege¹⁶

- 7 Her zamân şükrâneler virmek gerek ey Hâmidî
Çün saña oldı müyesser yâr yüzün görmege

[157b]

4

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ey haṭuñ hıızr u dehânuñ çeşme-i âb-ı hayât
Zülf ü ḥâlûñ müşk ü ' anber leblerüñ kıand ü nebât
- 2 Sünbülüñle ter gülüñ ' aksi düşeli göñlüme
Her günüm 'îd-i hümâyündür dünüm kıadr ü berât
- 3 'Âşık-ı dil-hasteye la' l-i lebüñdürür şifâ
Her kıaçan anı görürem buluram ğamdan necât

[166b]

5

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Heçr elinden câna geldüm ey güzel ḥânum meded
Kıoma kim çıksun tenümden sensüzün cânum meded
- 2 Gözlerüm yaşına raḥm it ey benüm çok sevdüğüm
Kim seni sevmekdür aşı-ı dîn ü îmânum meded
- 3 Derd-i heçr ü derd-i ' ışık ikisi öldürdi beni
Ey ḥayâl-i ṭal' atüñ her derde dermânum meded
- 4 Nice devrân cevr ü bî-dâd eyleye ben ' âşıka
Raḥmet eyle baña ey ' adl issi sulṭânum meded
- 5 Kıurş-ı ḥurşîd-i cemâlüñ pertevi yakdı beni
Zıll-i iqbâlünden ey serv-i ḥırâmânum meded
- 6 Bu cihân içinde bir vîrâne göñlüm vardı
Eşk-i çeşmümden yıḫıldı beyt-i aḫzânum meded
- 7 Kıardan bu kıış yıḫıldı Hâmidî'nin evleri
Bu sebebden göge irdi âh u efgânum meded

[182a]

6

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ol perî-ruḫ ḥanda ise bâğ u bostân andadur¹⁷

¹⁶ Kur'an, Bakara 2/25, Nisa 4/122, Tevbe 9/89, Nahl 16/31, Hac 22/14, Muhammed 47/12, Fetih 48/17: içlerinden ırmaklar akan cennetlere

- Andadur cennet kim ol serv-i hırāmān andadur
- 2 İsteriseñ ey gönül meydān-ı ʿıŝka girmege
Zülf ü hālın gözlegil kim gū vü çevgān andadur
- 3 Heçr elinden çün teni terk itdün ey cān var añā
Hırmen-i cān andadur kim māh-ı tābān andadur
- 4 Ey ki dırsin heçrde derd-i dilün eksildi mi
Eksilür mi derd-i dil hergiz çü dermān andadur
- 5 ʿİŝ için ger menzil-i ŝıdķ ister iseñ ey gönül¹⁸
Hāk-i kūyın gözle kim menzilüne cān andadur
- 6 Ol cefācıdan ŝikāyet ger idersin Hāmidi
Devletün işigine yüz sür ki sulţān andadur

[182b]

7

mefʿülü fāʿilātü mefāʿilü fāʿilün

- 1 Encüm teferrüc eyler ü eflāk sāʿidür
Kim devr-i gül bu mihr ü mehün ictimāʿıdur

[183a]

- 2 Bezm-i bahār u sūr u ʿarūsi-i husrevi
Sākī zamān-ı tevbe vü zühdün vedāʿıdur
- 3 Zāhid ŝarāb-ı puhte helāl itdi kendüden
Hoş tut bu maʿniyi kim anuñ ihtirāʿıdur
- 4 Yā Rab ne bezmmiş ki hariminde ŝevķla
Nāhid ü tır çengī vü bercis dāʿidür
- 5 Bülbül oķur ğazeller ü gül istimāʿıder
şimdi ki vaķt-i serv ü çenāruñ semāʿıdur
- 6 Serv-ķad üzre māh-ı ʿizārını dil-berün
Kim görse dir ki bu güneşün irtifāʿıdur
- 7 Ey gül-ʿizār Hāmidiʿnün ŝiʿrini işit
ŝiʿrün laţif cāyizesi istimāʿıdur

[183a]

¹⁷ Bu gazelin beşinci beyti İsmail Ünver, *Hāmidi'nin Türkçe Şiirleri (Türkoloji Dergisi, cilt 6, sayı 1, 1974), 222-223'te* yoktur. Gazeli ayrıca krş. İsmail Ünver, *a.g.m.*, 222-23. Ünver'in çalışmasındaki diğer şiirlere bu çalışmanın hacmini genişleteceği için yer verilmemiştir; ancak bu şiirler bu nüshada da bulunmaktadır. Burada sadece bu çalışmaya konu olan nüshada (İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, nr. 1184) bulunup Ünver'in yararlandığı nüshada (Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, nr. 68) bulunmayan beyitlerin olduğu gazellere yer verilmiştir. Bunlar da toplam 7 beyittir.

¹⁸ Bu beyit derkenara yazılmıştır.

8

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

- 1 Ğamuñ kim ehl-i dile ' ıŝkuñ armağanıdır
Bizümle haylî zamandır ki yâr-ı cânîdür
- 2 Firâķ otı yanar lâle bigi gönlümde
Bu dūd-ı âhı ki gördük anuñ duĥânıdır
- 3 Zülâl-i âb-ı hayâtı didi nedür gönlüm
Ĥıred didi kim anuñ la' l-i dūr-feşânıdır
- 4 Nihâl-i sidre vü tûbî ĥadi durur yârũ
Niteki çeşme-i hayvân anuñ dehânıdır
- [183b]
- 5 Cihânda söz çoķ olur lîk mülk-i ĥüsnünde
Bu devrde oķunan ' ıŝķ dâsitânıdır
- 6 Göñül kebûteri şayd itdi Türk-i çeşmi anuñ
Ki kirpügi oķı vü ĥaşları kemânıdır
- 7 Gözüm hemîşe teferrüdedür hayâlinden
Ki tal' ati gözümün bağ u bostânıdır
- 8 İyen daĥı baña cevır itme ne bilürsin sen
Ki bu faķır ü zîrek ĥaşide-ĥ'ânıdır
- 9 Vezîr-i a' zam-ı a' dal Mesîĥ Paşa ol
Ki rûĥ-baĥş-ı demiyle Mesîĥ-i şânîdür
- 10 Hemîşe gül bigi ĥoş-bü vü lâle-reng olsun
Yüzün ki Ĥâmidî'nün bağ u bostânıdır

[183b]

9

mef' ülü mefâ' ilün mef' ülü mefâ' ilün

- 1 Dürce-i dehenün kim pür-dürri- ' Aden olmuşdur
Bir ĥoķķa-i mercândur adı dehen olmuşdur
- 2 Aĥdı gözümün yaşı küyuñda şu deñlü kim
Ĥep ĥâk-i ser-i küyuñ çayır çemen olmuşdur
- 3 Ĥaţtuñla ĥadün naķşı yâ Rab niçe ĥoş düşmiş
Kim biri bahâr-ı cân biri semen olmuşdur
- 4 Tûti-i ĥaţ-ı sebzün yir şekker-i la' lüñi
Kim vaşf-ı dehânuñda şîrin-süĥan olmuşdur

- 5 Ey cān u cihān nūrī bir daḥī ṭulū[‘] eyle
Kim menzilümüz sensüz beytū’l-ḥazen olmuşdur
- 6 Çeşmümden aḡar sensüz her gice Süreyyālar
Kim kūy-ı girībānuñ naḡşı Peren olmuşdur
- 7 Ḥaṭṭuñla ḥadūndendür kim Ḥāmidī’nün şı‘ri
Mektūbda müşkīn-ḥaṭ simīn-beden olmuşdur

[183b]

10

mef’ ūlū mefā’ ilūn mef’ ūlū mefā’ ilūn

- 1 Tā sūnbül-i müşkīni ṭavḡ-ı semen olmuşdur
Ol ḥaṭṭ-ı cemīl[i]le vechi ḥāsen olmuşdur

[184a]

- 2 Tīḡ-ı ḡam-ı ‘ıṣḡ[ı]la kūyuñda şehīd oldum
Kim lāle bigi gönlüm ḥūnīn kefen olmuşdur
- 3 Tā ḡadd ü ḥadūñ sevdüm ḡarşumda durur naḡşı
Çeşmümdede heme ‘ālem serv ü semen olmuşdur
- 4 La‘l[i]le ‘aḡīḡ midür ruḡsār u lebūñ gözde
Ol la‘l ü ‘aḡīḡ[i]le gönlüm Yemen olmuşdur
- 5 Dir Ḥāmidī-i miskīn vaşf-ı leb-i şīrīnle¹⁹
Kim ehl-i dil içinde şīrīn-sūḡan olmuşdur

[184a]

11

mefā’ ilūn mefā’ ilūn mefā’ ilūn mefā’ ilūn

- 1 Bahār oldu yine gönlüm cihānda vaşl-ı yār ister
Ki bülbul dāyimā vaşl-ı gül ü faşl-ı bahār ister
- 2 Ḥayālūñ gönlüm iḡlīmīne ‘azm itdükçe cān her dem
Gözüm şehrinde merdümde dūr ü gevher nişār ister
- 3 Ḥudā’dan her kişi ister cihānda mālla manşıb
Benüm gönlüm hemīn vaşl-ı ḡabīb-i gül-‘izār ister
- 4 Elümde sīm ü zer yoḡdur velī bu müflisūñ göñli
Nīḡār-ı sīm-sāḡ[ı]la hemān būs u kenār ister
- 5 Seḡergeḡ ḡāk-i kūyuñdan şabānuñ esdüḡi bu kim
Senūñ ḡāk-i ḡudūmuñdan gözi içün ḡubār ister

¹⁹ şīrīnle: (metinde)

- 6 Raķīb eydür güle virme zerüni bülbüle saķın
Ki ger sen bir virürsin şâmi' asından hezâr ister
- 7 Sever ol gül-ruķı gönlüm velikin bilmezem bu kim
Beni ol bî-vefâ niçün cihânda h'âr u zâr ister
- 8 Cihânda bir murâd ister Huzâ'dan her kişi ammâ
Kemîne Hâmidî iķbâl ü 'ömr-i şehriyâr ister

[185b]

12

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

- 1 Yüzün burc-ı cemâl evcinde hürşid-i dirahşândur
Tarâvetde 'izâr u haşt-ı sebzün verd ü reyhândur
- 2 Eger serv üstine ay görmedün şaddiyle yüzün gör
Ki şaddi serv-i bostân u 'izârı mâh-ı tâbândur
- 3 Sikender 'âlemi tutdı bu remzi bilmedi ammâ
Ki yâruñ hařt-ı sebzi Hızr u ağızı âb-ı hayvândur
- 4 Daķıtma sünbülün berg-i gül üzre ey perî her dem
Ki sevdâsında bu miskîn gönül dâyim perişândur
- 5 Sevindür bir zamân cânâ beni h[']ân-ı vişâlünden
Ki gönlüm sensüz ey göz nûrı hecr otında biryândur
- 6 Gül üstinde niķâb-ı zülfi her kim görmedi bilmez
Ki şubh-ı vaşldur yüzi vü zülfi şâm-ı hicrândur
- 7 Susadum çeşme-i la' lüne ey bâğ-ı cinân servi
Beni şandur zülâlünden ki sensüz yüregüm şandur
- 8 Anuñ zülfinde yüzün gördi 'âşık şevķla bir gün
Didi gör kim güneş üstinde zıll-i çetr-i sulțândur
- 9 Cihânuñ şusrevi Sulțân Mehemmed ol şeh-i 'âdil
Ki 'adl ü bezl ü cüdiyla cihân içre bugün hândur

[186a]

13

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Şükr kim yâr bizi her nefesi yâd eyler
Her zamân hâşır-ı maşzûnumuzı şâd eyler
- 2 Gül yüzü luşfla ol gün ki bizi bende kıılır
Şanki Tengri yolına yüz nefer âzâd eyler

- 3 Gönlüm iklimini kim leşker-i ğam yılmışdı
Dil-rübâ sünbül-i zülfi yine âbâd eyler
- 4 Ruḥ u zülf ü ḳadini şevḳla peyveste öger
Her ki vaşf-ı semen ü sünbül ü şimşâd eyler
- 5 ‘İşḳdan öğrenemez ‘aḳl reh-i ‘îş ü ṫarab
Bunca günden beri kim ḥıdmet-i üstâd eyler
- 6 Şubḥ-dem cām-ı lebün yādına ey rāḫat-ı cān
Ḥurrem ol dil ki du‘ā-yı ḳadeḫ evrād eyler
- 7 Göremez Ḥāmidī-i sūḫte-dil gül yüzünü
Heerden bunca ki bülbül bigi feryād eyler

[186a]

14

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Ḳardan yir yüzi her gūşede ḫırmen gibidür
Bu dönen çarḫ-ı felek unlu degirmen gibidür
- 2 Geldi divāne-şıfat tutdı der ü bām-ı vücūd
Ḥayl-i Behmen ki bugün leşker-i Behmen gibidür
- 3 Uğraşur bâğla Behmen çerisi kim şimdi
Bâğlar geydügi hep cübbe vü cevşen gibidür
- 4 Esb-i āhen süm-i rehvar bugün yürüyemez
Zir-i esb rüy-ı zemīn taḫta-i āhen gibidür
- 5 Ḳaldurup mişrebe-i su içemez zāhid kim
Buzdan mişrebenün dipleri hāven gibidür
- 6 İşbu demlerde ki ger ele gire girde-i ḫuşḳ
Aç olan sūḫteye murğ-ı müsemmen gibidür
- 7 Her ki bir sūḫte gönlin ele getürebile
Ḥayr yolında hemān şāh Tehemten gibidür
- 8 Ḥāmidī her kişi şimdi bulamaz bu tevḫīḳ
Cüz laṫıfi ki cenābı gül ü gülşen gibidür

[186b]

- 9 Ḥāk-i pâyına anuñcün sürerem yüzümi kim
Ḥāk-i pāsı yüzüme dīde-i rüşen gibidür

[186b]

15

mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

- 1 Gönlüm ki sensüzün giceler tâ seher yanar
Derdiyle âh iderse cihân ser-be-ser yanar
- 2 Döymez yüzün tecellisine dil ki nür-ı Hâk
Kaçan tecellî eyleye küh u kemer yanar
- 3 Yâ Rab ne hüsnmiş bu ki evc-i sipihrede
'İşkuñ harâretiyle şems ü kamer yanar
- 4 Gözüm yaşı söyündüremez 'ışk odını
Ateş nerede kim tutuşur huşk u ter yanar
- 5 Gönlüm evinde cân-ı hazînum firâkdan
Âh eylerise cümle-i dîvâr u der yanar
- 6 Saldum elümi gögsüme teskin-i derd için
Barmaqlarum tutışdı çerâdan beter yanar
- 7 Ey Hâmidî her kim nâr-ı 'ışkdan
Gâhî yürek tutuşur u gâhî ciger yanar

[186b]

16

fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilätün fâ' ilün

- 1 Ey harîm-i bārgāhuñda mülāzım şāhlar
Gözlerümde naqş-ı na' l-i merkebüñdür māhlar
- 2 Āfitāb-ı pādīshāhān şem' -i cem' -i husrevān
Ey sipih ü mihr ü encüm saña devlet-ñ'āhlar
- 3 Sen hudāvend-i cihānsın hānda kim 'azm eyleseñ
Sancaquñla fetḥ ü nuşret yaraşur hem-rāhlar
- 4 Saña devlet Hâk Te'ālā'dan gelür kim ğaybdan
Her ne gelse Hâk Te'ālā'dan bilür āgāhlar
- 5 Bir su'ālüm var durur şāh-ı cihāndan soraram
Zīrā şehler yeg bilürler her fūnūna rāhlar²⁰
- 6 Āh alur mı taḥalluş yümni var mıdur anuñ
Kim qābül ide anı kendözi için şāhlar
- 7 Hâmidî fetḥiyye-gūdur sizden ıraç mı gerek

²⁰ Zīrā kelimesinde zihaf vardır.

Âhı enseb mi size lâyıķ mı durur âhlar

[187a]

17

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

- 1 Getür zülâl-i feraḥ-baḥş sâķiyâ kışdur
Maḥall-i zevķ u şafâ vü zamân baḥşışdür
- 2 Nüş eyle puḫte mey-i ḥâmı kim bu mevsimde²¹
Turunc u sîb ü bih ü nâr cümle pişmişdür
- 3 Bunuñ düğünine varamadük belî n'idelüm
Ki bize mâni' olan burada müfettişdür
- 4 Müfettişün niçe şadıķ durur demi yâ Rab
Ki şöyle titredi kâtib ki şanasın kışdur
- 5 Müfettişe di ki teftîşi yarına salma
Ḥuzâ bilür bu ki yarına kim irişmişdür
- 6 Bu vaķf loķması nâ-çarı nesnedür her kim
Bize müfettiş olur kendüye müşevveşdür
- 7 Bu vaķf loķması ol daḥı yir velî çok yir
Ziyâde yimeķ[i]le şanki ser-ḥoş olmışdur
- 8 Ol incidür dil-i ḥalkı ki ' âķıbet bilmez
Ki ḥâk döşek ü yorğanı ḫışt bâlišdür
- 9 Semend-i ablaķ eyyâma binüp âḫirete
Segirdmeyle gider ḥalk şanki yarışdur²²
- 10 Dişi kamaşdı raķîb nesne yiyemez bizden
Nice hevâdan öter zâr şanki ḫamışdur
- 11 Şabâ müderris[i]le müftî vü müfettişe di
Ki Ḥâmidî üçünüzün ḫayâli bilmişdür

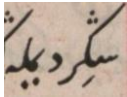
[187a]

18

mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

- 1 Çeşmümde ḫal' atün gül ü gülzâr naķşıdur
Ḥaḫtuñ rumüz-ı ' âlem-i esrâr naķşıdur

²¹ Nüş kelimesinde zihaf vardır.

²² segirdmeyle: (metinde)

2 Yağdı firâk otı beni gerçi şevkdan
Çeşmümde her ne kim görünür yâr nağşıdur

3 Nağşuñı her ki tanımadı bu sarâyda
Anuñ yüzine bakma ki divâr nağşıdur

4 Her gül ki bâğ-ı hüsnde biter kızıl kızıl
Bülbül bilür ki şüret-i didâr nağşıdur

[187b]

5 Ol kim vücûdı yokdur anuñ mülk-i 'ışkda
'Ârif bilür ki gayrla ağıyar nağşıdur

6 Ey Hâmidî ne şübhe ki bî-ma' rifet raķīb
Riş ü sebîl ü cübbe vü destâr nağşıdur

[187b]

19

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Gül yüzüñ kim 'âlemüñ şem' -i cihân-efrüzıdur²³
'Âşık-ı divânenüñ hem 'id ü hem nev-rüzıdur

2 'Aks-i ruhsârüñ çerâğı gönlümi rüşen tutar
Dâyimâ şem' üñ işi meclisde cân-efrüzıdur

3 Kâmetüñ gördi kıyâmet sordı zâhid bilmedi
Kim kıyâmet günü 'uşşâka firâkuñ rüzıdur

4 Ol perinüñ kâmetini ger elif dirsem n'ola
Çün haţıdur âyet-i hûbî vü muşhaf yüzidür

5 Kim ki içer sâğar-ı zerrinde yâküt-ı revân
Kubbe-i fîrûze-rengüñ husrev-i fîrüzıdur

6 Sâğarı 'aks-i lebinden la'l ü yâküt eyleyen
Ol şeker ağızlu incü dişlü hem kendözidür

7 Ger kapuñdan kovasın şevkla girür bacadan
Cân-ı maħzûnum ki 'ışkuñ murğ-ı dest-âmüzıdur

8 Tûṭî-i c âna ki dest-âmüz zülfüñdür müdâm
Dâne-i hâl-i lebüñ rüz-ı ezelden rüzidür

9 Ol ki çeşm-i ebrden her şubḥ bārân yağdurur
Furkatünde Hâmidî'nün nâle-i dil-süzıdur

²³ Bu gazelin birinci, üçüncü, beşinci ve sekizinci beyitleri İsmail Ünver, *a.g.m.*, 222'de yoktur. Gazeli ayrıca krş. İsmail Ünver, *a.g.m.*, 222.

[187b]

20

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Şol kadar kim mäh-ı nīsān ebrden bārān döker
Derd-i hecrüñ gözlerümden lülü vü mercān döker
- 2 Ruḥlarıñda zülf-i müşkinüñ salınur şöyle kim
Lāle vü gül üzre her dem sünbül ü reyḥān döker
- 3 Leblerüñdür çeşme-i āb-ı ḥayātı ' aşıkuñ
Kim kaçan dile gelürse söz yirinde cān döker
- 4 Tīr-i ğamzeñ merdümi cān riştesine zaḥm urur
Neşter-i faşşāda bengzer kim şamardan kan döker

[188a]

- 5 Ḥāmidī her kim ki yāruñ vaşfı ḥüb eyler felek
Åsumāndan her dem aña raḥmet-i Raḥmān döker

[190a derkenar]

21

velehu Muvāşşahü't-Ṭarafeyn be-İsm-i Aḥmed Çelebi**mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün**

- 1 Ol serv-i sehī yār-ı vefā-dārı unutmuş
Ḥayrāniyam anuñ ki niçün yarı unutmuş
- 2 Men cān u gönülden severem dostı līkin
Düşmen sevinür kim ben-i ğam-ḥ'arı unutmuş
- 3 Çok ' aşıkı şayd eyledi ol ğamze-i fettān
Līkin men-i mecnün [u] dil-efġarı unutmuş
- 4 Bu ḥaste dil añar ḥaṭ u ḥaddi gice gündüz
Yā Rab neden ol meh dil-i bīmārı unutmuş
- 5 Her dem varamaz yüz süremez Ḥāmidī anda
Bülbül gibi kış da gül ü gülzārı unutmuş

[191b]

22

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

- 1 Yürü hey ḥaste-i bī-çāre derviş
Cihān içün n'idersin bunca teşviş
- 2 Cihānuñ yağ u balından çek el kim
Belā balıdadur nüşıdadur niş
- 3 Yime hiç kimsenüñ ḥayrın kim āḥır

- İder minnetleri cân u ciger rîş
- 4 Biregü hayr ider birisi dağı
İder ardınca dürlü dürlü teftîş
- 5 Şevâbın bâtıl eylerse 'aceb mi
Kim ol teftîşdür dervîşe teşvîş
- 6 Kişi kim bu cihānuñ ni'etin yir
Varur anda hisâbın bî-kem ü biş
- [192a]
- 7 Bu vakfuñ loğmasın yidügi için
Virür her gün hisâbın bende dervîş
- 8 Müfettiş bî-ğaraž teftîş idemez
İder bir intikâm üzre bu teftîş
- 9 Cihānda Hâmidî bir er bulunmaz
Ki maşşûdı anuñ dîn ola vü kiş
- 10 Çalışur her kişi kendözi için
Kimi kaçdılık ister kimi teftîş

[197a]

23

mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

- 1 Tâ yârdan ayırdı beni çarh-ı muşabbak
Âhumdan olur her gice şandukı muşabbak²⁴
- 2 Yüz dutmuşken çarh-ı müş' abid niçe döndi
Çenberden atladı şanasın vurdı mu' allak
- 3 Dil-ber bizi terk eyledi biz dağı bu ğamda
Şabr eylemişüz tâ görevüz ne buyurur Hâk
- 4 Bir ehl-i dilüñ yüzi kızartmadı bu gerdün
Kim gözleri şaru durur u camesi ezrak
- 5 Ey haste gönül ğam yimegil kim göz açınca
İrişmiş ola menzile bu tevsen-i ablak
- 6 Sebkat tutup erbâb-ı kerem gitdi buradan
Ne mutlu ol er kim ola hayrâtda esbak
- 7 Çün âhirete salına salına gider halk
Yoldaş olamaz câm-ı zer ü zeyn-i muğarrağ

²⁴ muşabbak: Bu kelime bulunamamıştır.

- 8 Dün cān-ı hāzīne didi gönülüm ki burada
Kimdür hele kim hayradadur şimdi muvaffaq
- 9 Cānum didi şıdkıla kim ol beg ki cihānda
Her kim ki işitdi şıfatımı didi şaddaq
- 10 Kuṭb-ı ümerā Bālī Beg ol kân-ı kerāmet
Kim şāh-ı cihān virmiş aña Bursa'da sancaq

[198a]

24

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Ey lebün cān-ı girāmī vü qadūn 'ömr-i tavīl
Yokdurur hüsn ü cemāl içre senün gibi cemīl
- 2 Meyl ider mihr-i cihān-tāb senün gün yüzüne
Rüşen oldı bu ki *el-cinsü ile'l-cinsi yemil*²⁵
- 3 Naḥl-i mihrün ki bitüpdür dil-i maḥzūnumdan
Ol qarār üzre ne tağy[ī]r görür ne tebdīl
- 4 'Aşıka ger nazār-ı luṭfla bakşañ ne 'aceb
Kim bu hayr işi durur hayra gerekdür ta' cīl

[198b]

- 5 Hāmidī rūzī için ğam yime daḥı kim
Kullaruñ rızqınadur Hāzret-i Allāh kefīl

[198a derkenar]

25

mütefā' ilün fe' ülün mütefā' ilün fe' ülün

- 1 Yine gün bigi bu şehre şanemā ziyā getürdün
Gözüm üzre başa geldün yüze yüz şafā getürdün
- 2 Şeb-i fūrkatünde çeşmüm elem-i remed çekerdi
Ki ğubār-ı maqdemünden göze tütüyā getürdün
- 3 Gözüme ğubār-ı rāhın getirüp münevver itdün
Bu ne cevherdi yā Rab ki sen ey şabā getürdün
- 4 Dil-i ḥaste kim dilerdi ki şifā bula lebünden
Keremünden ey şeker-leb aña da şifā getürdün
- 5 Didün ey şabā seḥergeh seni öldüriser ol meh
Bu yakında Hāmidī'ye haber-i 'aṭā getürdün

²⁵ Cins kendi cinsine meyleder.

[202a derkenar]

26

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

- 1 Ezelden ben seni cāndan severem
Gice gündüz hayālünü kuçaram
- 2 Gelür zıkr-i lebün fikrümeye her dem
Hayālinden dudağımı emerem
- 3 Gelürem kapuña üftān u hīzān
Çü gördüm bir zamān yüzün giderem
- 4 Hemān dīdārdur senden murādum
Ve ger ne bunda yüz sürüp n'iderem
- 5 Eger yatsam senün zıkrün okuram²⁶
Ve ger dursam senün vaşfuñ yazaram
- 6 Dilümde bir sürügum var senden
Koyun bigi gam-ı 'ışkuñ güderem
- 7 Ayağun kanda kim devletle başdı
Ayağun izine yüzüm sürerem
- 8 Benüm gönüm yüzün ayīnesidür
Ki dāyim tal' atün anda görürem
- 9 Beni yād itdügünce Hâmidī dek
Hayālümde elün tutup öperem

[210b]

27

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Bir zamān ol şanemün kūyı maḳām eyleyelüm
Varalum gül yüzine qarşu selām eyleyelüm
- 2 'Aks-i la' l-i lebi çün cānumuzı nūr eyler
Lebi yādına hevā-yı mey ü cām eyleyelüm

[211a]

- 3 La' l-i nābı hevesinde varalum meykedeye
Tengri'nün beyt-i harāmını maḳām eyleyelüm
- 4 'Ömrümüz medresede ḳalle geçdi nice bir
Yine birkaç heves-i şürb-i müdām eyleyelüm

²⁶ Metinde *zıkrün* ve *vaşfuñ* kelimelerinin yeri değiştirilerek yazılmış; ancak takdim tehir işaretiyle müstensih tarafından doğrusunun bu olduğu gösterilmiştir.

- 5 Ruḥları ḥüsnine çün bende durur şems ü kamer
Biz daḥı kendümüzü aña ḡulām eyleyelüm
- 6 Ebrū-yı yāri hilāle nice bir beñzedevüz²⁷
Şıfat-ı māh-ruḥ-ı dost tamām eyleyelüm
- 7 Hāmīdī vaşf-ı ʿ izārında sözüñ muḥtaşar it
Nice bir ʿ ışqda taṭvīl-i kelām eyleyelüm

[216b]

28

mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün

- 1 Ḥayālün gitmedi dilden ḥoşam dāyim liḡāsından
Baḡup ḡül yüzine her dem feraḥnākem şafāsından
- 2 Ḥayāl-i ṭalʿ atün bir gün ḡülün ḡöñline rāh itdi
Şu deñlü derledi ḡül kim ḡül-āb oldu ḥayāsından
- 3 Fiḡān u āhla ḡöñlüm anuñ yādındadır dāyim
Nʿola yād eyleye bir gün benüm şāhum gedāsından
- 4 Sen evc-i ḥüsnde saña bu ḥākīden ḥaber kimdür
Ki bu miskīn neler çekdi senün hecrün belāsından
- 5 Rızāsı bu ise laʿ lün ki cānum ḡanıñı içe
Geçer cāndan velī geçmez ḡöñül yāruñ rızāsından
- 6 Severseñ yāruñı ey dil cefā vü cevrlle öğren²⁸
Ki ʿ irfān ehlidürler kim cefāsı yeg vefāsından
- 7 İder her laḡzada ḡöñlüm hevā-yı şehr-i İstanbul
Ki būy-ı cān gelür her dem nesīm-i cān-fezāsından
- 8 Fezā-yı Bursaʿyı tutam ser-ā-ser bāḡ-ı cennetdür
Terahḡum ḡıl Ḥuzāvendā beni ḡurtar hevāsından

[217a]

- 9 Şu denlü Hāmīdī başın çevürdi çarḡ-ı ser-gerdān
Ki buḡday bigi un oldu bu çarḡuñ āsiyāsından

[218a]

29

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Her zamān kim yād ider ḡöñlüm diyār-ı yārdan
Gözlerümden ḡanlar aḡar ḥasret-i didārdan
- 2 Gün yüzün zikri ḡaçan kim fikrümeye girür gice

²⁷ Ebrū kelimesinde zihaf vardır.²⁸ severseñ: seversin (metinde)

- Gönlüm eyvânında nûr iner der ü dîvârdan
- 3 Tâ ne cevherdür leb ü dendânuñ ey kân-ı güher
Kim hayâli hiç çıkmaz çeşm-i lülü-bârdan
- 4 ‘ Âlemüñ yüzi tolu müşk[i]le ‘ anber eyledi
Çün haber virdi şabâ ol turre-i tarrârdan
- 5 Devlet-i didârı ‘ ömr-i cavidândur ‘ âşıka
Kimse maħrûm olmasun ol devlet-i didârdan
- 6 Çâr gül yüzindedür çeşm ü dehân u zülf ü ruħ
Kim görür bu gülleri ‘ âşık olur nâ-çârdan
- 7 Çeşmi nergis ağzı gonce zülfî sünbül yüzi gül
Ey şabâ bize haber vir şol gül ü gülzârdan
- 8 Baş u cân vir vaşlın isterseñ cihânda ey gönül²⁹
Kim ziyân itmez kişi ‘ âlemde bu bazarâdan
- 9 Lâleveş gül-nârı yâdında kadeħ tutmañ gerek
Şimdi kim gül-nâr-ı Mûsâ gösterür eşcârdan
- 10 ‘ Âşık-ı dervîşini luğf[ı]la hergiz añmadı
Bu mı adı umduğum ol serv-i gül-ruhsârdan
- 11 Zâhid-i efsürde-dil meclisde bir âh eyledi
Hâmidî’nüñ evleri bir bir yıhıldı çârdan
- 12 Tengri yolına gönül yapıcılarıdandır meded
Ger bu evler yapılırsa günbed-i devvârdan

[218b]

30

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 ‘ İdümüz bezm-i cemâlüñdür ki ħurremdür bugün
‘ İd-i ħurrem tal‘ at-i düstür-ı a‘ zamdur bugün
- 2 Şâhib-i a‘ zam laţîfi kim diyâr-ı ‘ ışkda
Hüs-n-i ħulğ u luğfla meşhür-ı ‘ âlemdür bugün
- 3 Kible-i ehl-i yaqîn rüyıdur u küyü ħarem
Bu ħaremdede şadumân ol dil ki maħremdür bugün
- 4 Hâk-i râhını sürer devletlü olan yüzine
Şanki ħâk-i âsitâmî âb-ı zemzemdür bugün

²⁹ isterseñ: istersin (metinde)

- 5 Şi' rle dirsem özi Ḥassān'dan eş' ardur bu dem
İlmle dirsem özi Nu'mān'dan a' lemdür bugün
- 6 Kıymet-i ehl-i hüner kendü bilür kim dünyede³⁰
Ḥalk içinde hem mu' azzez hem mükerrermdür bugün
- 7 Her kim ol erler bigi nefsün hevāsından geçer
İşk meydana Keykāvüs u Rüstem'dür bugün
- 8 Ey firākuñ āteşi cānum yağan gel kim yine
Gözlerümde ḥāk-i rāhuñ āb-ı zemzemdür bugün
- 9 Ḥāmidī ' işkuñ yolından dem vurur tā zindedür
Lā-cerem mülk-i süḥan aña müsellemdür bugün

[219a]

31

mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün

- 1 Ger gonce gibi la' lüni ḥandān idesin sen
Yüz bencileyin ' aşığı ḥayrān idesin sen
- 2 Zülfünden eger gösteresin mihr-i ruḥuñı
Bir demde cihān yüzi gülistān idesin sen
- 3 Şol fitnelü nergisler[i]le taşraya varma
Kim ğamzeyile dem ola çok ḳan idesin sen
- 4 Cān yaralu vü la' l-i lebün dār-ı şifādur
Yarar ki men-i ḥasteyi dermān idesin sen

[219b]

- 5 Çok serv bigi ' aşık toğrı gele bunda
Kim cevrlle arḳasını çevġān idesin sen
- 6 Cem' olmazısa Ḥāmidī'nün ḥātırı tañ mı
Çün sünbül-i zülfüni perīşān idesin sen

[223b]

32

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Zihī şeftālū-yı la' l-i lebün emrüdveş sulu
Dehān-ı cān-ı şirinde lebün şekker bigi tatlu
- 2 Benüm gönlüm bu ' ālemde sever bir dil-rübā servi
Ki cūy-ı çeşmüm üstinde ḥayāl-i ḳaddidür dil-cū
- 3 Gözi nergis yüzi lāle iki nergisleri ala

³⁰ dünyede: dünyāda (metinde)

- Kimün kim gönlini ala düşünde göremez uyku³¹
- 4 Çadi serv ü boyı ‘ ar‘ ar dehâni kandle şekker
Saçı sünbül haıı ‘ anber lebi la‘ l ü dişı lülü
- 5 Kızıl gül çevresinde halle haıı ne hoş düşmiş
Dimâğ u çeşm-i cân içinde müşkîn reng ü ‘ anber-bü
- 6 Hayâl-i haıı-ı sebzi gözlerümde ol sehî servün
Çemenlü yire bengzer kim aıar her güşesinde su
- 7 Zenaıdân u ruıını kim görüp ağızını öperse
Gül eyyâmında direr nârla alma vü şeftâlû
- 8 Mubaşşır la‘ lle incü soruban bu leb ü dendân
Baña ey Hâmidî yiter bugün bu la‘ lle incü

[224b]

33

mef‘ ülü fâ‘ ilâtün mef‘ ülü fâ‘ ilâtün

- 1 Ol gün ki yüz sürerem bir dem bu hâk-i pâya³²
Gün bigi ol şerefden başum irür semâya
- 2 Dünyâda Hızır gibi buldum hayât-ı câvîd
Tâ serv kâmetünden üstüme düşdi sâye
- 3 Cemşîd eger göreydi ‘ âlemde câm-ı la‘ lün
‘ Ömrinde bakmaz idi câm-ı cihân-nümâya
- 4 Tâ gün yüzünden irak itdi beni sitârem
Âhum hadengi irdi hecr-i ruııından aya
- 5 Hâk-i rehün ki cândan yegdür benüm katumda
Hergiz virem men anı dünyâ-yı bî-vefâya
- 6 Bî-çâre Hâmidî’nün âhı Sühâ’ya irdi
Kim bildürür bu hâli ol şâh-ı meh-liqâya

[225a]

34

fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün

- 1 Lâle geldi çemene la‘ l gibi sâğarla³³
Gül içer bâdeyi nergis bigi câm-ı zerle
- 2 Tâ reyâhîn içilür zevkla şahbâ-yı müdâm

³¹ kimün: kiminün (metinde)³² Bu gazelin beşinci beyti İsmail Ünver, *a.g.m.*, 226’da yoktur. Gazeli ayrıca krş. İsmail Ünver, *a.g.m.*, 226.³³ Bu gazelin yedinci beyti İsmail Ünver, *a.g.m.*, 227-28’de yoktur. Gazeli ayrıca krş. İsmail Ünver, *a.g.m.*, 227-28.

- Depredür gül def ü bülbül hoş oğur mizherle
- 3 Biz dahı şahn-ı çemende kuralum hayme-i ‘îş
Şimdi kim konda şükûfe çemene çâderle
- 4 Bezm-i bâğuñ tarabı vaqtidür imdi kim olur
Lâle envâ‘ -ı çerâğ[1]la vü gül micmerle
- 5 Gül kulağ tutar u bülbül güle karşı her şubh
Bu vefâsuz çemenün vaşfin oğur defterle
- 6 K’anca yaz ola bu devrânda ki biz olmayalum
Hâliyâ ‘îş idelüm lâle bigi sâğarla
- 7 Vâ‘ iz er mâni‘ ola zevkumuza şubh-dem
Anı bir âhla tutuşturayın minberle
- 8 Hâmidî şâh-ı cihân-gîr gâzâya varıcağ
Nice kalur kişi bu şehrde pâ-peslerle

[225a]

35

fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün

- 1 Yine yaz oldı çemen doldı gül ü lâleyle
Lâle sağrakını doldurdu hevâ jâleyle
- 2 Gül den etvâr-ı vefâsızlığı kim görmişdi
Bülbül-i sūhte-dil ney bigidür nâleyle

[225b]

- 3 Hem-ğadeğ olma rakîb[i]le eger ‘ârifseñ
Hiç gördün ki kişi mey içe gūsâleyle
- 4 Hağ-ı sebzünle yüzünü göricek pencereden
Şandı ‘aşık ki kamer toğdı meger hâleyle
- 5 Şıfat-ı hâl-i siyâhı göre ger husrev-i Hind
Hâmidî’ye vire Gücrât’ını Bengâle’yle

[228a]

36

mef‘ ülü fâ‘ ilâtü mefâ‘ ilü fâ‘ ilün

- 1 Başınca yâr çeşm-i güher-bârum üstine
Serv-i revân bitüp durur enhârum üstine
- 2 ‘Aks-i ruhu düşeli benüm saru yüzüme
Bitmişdür ergavân gül ü gülzârum üstine
- 3 Vaqt-i seherde bâğda teprendi bād-ı şubh

- Gül yaprakımı saçdı benüm yârüm üstine
- 4 Gül bigi ayağı yire başarsa hayfdur
Ey kâş başsa bu iki ruhsârüm üstine
- 5 Yanarsa elleri ne ‘aceb nâr-ı ‘ışkıdan
Her kim ki qor elin dil-i bîmârüm üstine
- 6 Yâkût u la‘l olurdu sirişküm bi-‘aynihi³⁴
Qonsa hayâli çeşm-i güher-bârüm üstine
- 7 Hâmidî gibi kılmışam ikrâr-ı bendegî
Şükr eylerem ki durmuşam ikrârüm üstine

[228a]

37

fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün

- 1 Bursa’da vaqt-i seher her ki muşallâya gire
Nazarı gün toğıcaq devlet-i dîdâra ire
- 2 Şem‘ ler nûrıla halkı göricek şandum kim
Çarh yulduzlarıyla indi tabaq bigi yire
- 3 Ey cüvân devlet-i bâkî dileriseñ zinhâr
Ol qadar yatmayasın kim güneş üstüne gire

[228b]

- 4 Nice devlet bulur ol bende ki gicede yatur
Devlet üstine gelür kendüyi vurur uyura
- 5 ‘İd-i ruhsârı tecellî kılıcaq ehl-i nazâr
Dili qurbân ide vü cânını şükrâne vire
- 6 Devletün yüzini görmek diler[i]dün uşda
Devlet atı sen eger binebilesin iyere
- 7 Hâmidî qadd-i bülendini sever himmetle
Himmeti alcaq öliceğiz eline ne gire

[229a]

38

mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün

- 1 Şu gül yüzlü ki ‘aşıkdur cihân ‘İd-i vişâline
Huza vü halkdan her gün selâm olsun cemâline
- 2 Zülâl-i çeşme-i la‘lün ne zemzemdür te‘âla’llâh
Ki gönlüm özenür her dem şu zemzemden zülâline

³⁴ Bu beyit derkenara yazılmıştır.

3 Vişâli 'îdine gönülüm eger irür[i]se ister
Ki murğ-ı cânı kırbân eylesün 'îd-i vişâline

[229b]

4 Hâyâl-i halka-i zülfün ki boynum tavkıdur dâyim
Gönül zencîr-i şevkını çalar dâyim hâyâline

[229b]

39

mef' ülü mefâ' îlü mefâ' îlü fe' ülü

1 Bir luğf kıomış kudret-i şâni' gül içinde
Kim 'ışk-ı şerârı bırakur bülbül içinde

2 Hâlün niçe devletlü imiş kim gice gündüz
Yüzünde yatur mest gül ü sünbül içinde

3 Āfâkı mu' attar kıılır ol müşkile ' anber
Kim saçdı şabânuñ eli ol kâkül içinde

4 Luğf[ıy]la senün kıadd ü hadün serv ü gül itmiş
Ol rây ki şâni' kıodı ' akl-ı kül içinde

5 Ümmîd bu durur ki yine Hâmidî'ye Hâk
Bir baş sığınacak vire İstanbul içinde

[230a]

40

mef' ülü mefâ' îlü mefâ' îlü fe' ülü

1 Bir hâyî zamândur ki bizi añmadı ol mâh
Yâ Rab neden unuttı du' acısını nâ-gâh

2 Tâ oldu cüdâ haste gönül mâh-ı ruhuñdan
Her gice firâkuñ eleminden kıılıram âh

3 Her gice vururam der ü dîvârũna başum
Çün şubh atılır yine gider bende-i dergâh

4 Sensüz yine dîvâne gönül güm-reh olupdur
Yol gösterici Hâk'dur aña kim ola güm-râh

5 Gözüm göremez gerçi senün mâh-ı ruhuñı
Mihruñ dil ü cânumdudur el-minnetü li'llâh

6 Sensüz nice bir meş' al-i âhum şererinden
Gerdünda tola her gicede micmere-i mâh

7 Sen çok yaşa kim Hâmidî'nün gönüli gemisi

Ġarķ oldu ġamuñ baħrine *ve'l-ecru 'ale'llāh*³⁵

[230b]

41

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Melā'ik her ġün eylerler selām ol rūy-ı zībāya
Ne mutlu ol ki yüzüñden müşerrefdür temāşāya
- 2 Dil-i 'āşık seni ġörmek diler ammā eli irmez
Ĥayālūñ birle dil hoşdur çekinmez bāġ u şaħrāya
- 3 Ġözüm kim ġāk-i rāhuñı sür[er]di şimdi rāzīdur
Ki ayda yılda bir baķsun bu ruhsār-ı dil-ārāya
- 4 Raķīb sulţāna paşaya yavuzlar ġalkı bilmez mi
Ki bu dünyā vefā kılmaz ne sulţāna ne paşaya
- 5 Raķīb-i cāhili ġör kim beni burada ġüniler
Doynca baķmaġa kımaz o ġüsñ ü ġulķı zībāya
- 6 Dil ü destüñ hevāsından beni ıraġa bıraķur
Ġeçürür ġözlerümün zevraķını iki deryāya
- 7 Bu miskīñ Ĥāmidī ġālını 'arz itmek diler şāha
Ki yüz sürdi bugün devlet bigi dergāh-ı a'läya
- 8 Eger baħtum meded kılsun sa'adet baña baķışsun
Varup ġālümü 'arz itsem vezīr-i şāh-ı dānāya
- 9 Vezīr-i a'zam-ı ekrem penāh-ı 'ālem ü ādem
Cenāb-ı şāhib-i şāhib-ķırāñ Dāvud Paşa'ya

[230b]

42

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Ĥayālümde yüzüm her ġün sürerem ol kef-i pāya
İzüñi izleyüp dāyim yürürem bāġ u şaħrāya
- 2 Senüñ devletlü ġül yüzüñ ki yazuñ bāġına bengzer
Ne deñlü baķaram herġiz ġözüm doymaz temāşāya
- 3 Senüñ himmetlü ġöñlüñi añar bu dīde-i pür-nem
Ġaçan kim zevraķ-ı çeşmüm salar kendüyi deryāya
- 4 Dil-ārā 'adlle bezlün cihāñ ġöñlin sevindürdi
Hezārāñ āferin Yezdāñ'dan ol 'adl-i dil-ārāya

³⁵ Karşılık Allah'tandır.

- 5 N'ola ger sâye-i rahmet salasın başuma bir dem
Süleymân-ı nebî dahı salar qarıncaya sâye
- [231a]
- 6 Қапуña almağa kām-ı dilüm ya ölmege geldüm³⁶
Bugün luṭf it bitür işüm keremden salma ferdāya
- 7 Didüm gerdūna ser-gerdānam u müflis ḥuzūrum yoḡ
Didi kim var hey miskīn de gel İshāḡ Paşa'ya
- 8 Vezīr-i şāh-ı ḥayr-endīş [ü] pür-dān kim güneş her gün
Yazar adını zer suy[ıy]la bu eyvān-ı ḥaḍrāya

[235a derkenar]

43

Muvaşşahü't-Ṭarafeyn (Üveys Çelebi)

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Ol ḥaṭ-ı sebz ü leb-i la' lle ger görse seni
Vālih ü ' aşıḡ olur ben bigi Veysü'l-Ḳarānī
- 2 Yā Rab ol ḥaṭṭ-ı leb-i la' l ne şīrīn düşmiş
Severem ben dil ü cānıla bu çayır çemeni
- 3 Çünkü kām-ı dil-i ' uşşāḡ virürdi deheni
Leb-i cān-perveri yā Rab niçün unuttı beni
- 4 Bir nazar ḡadd ü ḥadūnī göreli gönlümde
Yazaram ben dün ü gün şüret-i serv ü semeni
- 5 Ḥāmidī vaşf-ı ḥaṭ-ı yār mı yā ' anber-i ter
Bu ki her ḡarfı durur nāfe-i müşk-i Ḥoteni

[235b derkenar]

44

Muvaşşah (Sürürī)

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

- 1 Sever cānum seni ey dīde nūrı
Cemālūndür benüm gönlüm ḥuzūrı
- 2 Ruḡuñ kim māh-ı tābāndandur enver
Hemişe tāzedür çeşmümde nūrı
- 3 Ve ger inanmasañ çeşmümde gel gör
Ruḡuñ ' aksi netekim derd-i şürī

³⁶ ölmege: olmağa (metinde)

4 Ruhuñı görelî gönüm ferahdur
Ki sensin cânumuñ bâğında hürî

5 Yazarken Hâmidî vaşfuñ sevinür
Ki çeşmüm nûrısın cânum sürürü

[238a]

45

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

1 Bahâr geldi vü donatdı bâğ u şahrâyı
Bezetdi yir yüzini hep görüñ temâşâyı

[238b]

2 Yeşil varaqlar içinde kıvıl güli gör kim
Çemende niçe ider bülbüle tecellâyı

3 Meger namâz kıılır servler ki zıllinden
Düşürdi âb-ı revân üstine muşallâyı

4 Lebün halâveti gördi didi haţuñ Hızr'ı
Ki hergiz ölmez olur kim ki yir bu halvâyı

5 Yüzün hayâli ne yüz güçdür[ür] dü çeşmümde
Ki seyr ider yüze yüze bu iki deryâyı

6 Bahâr bâğ u gülistânı zeyn ider her dem
Meger vezîrden öğrendi kişver-ârâyı

7 Cihâna merhamet itdi Huzâ ki kııldı vezîr
Cenâb-ı şâhib-i a' zam Mesîh Paşa'yı

8 Vezîr-i a' del-i a' zam hıdvî-i tîğ u kalem
Ki mülk içinde kıılır 'adlle dil-ârâyı

[239a]

46

Muvaşşahü't-Tarafeyn be-İsm-i Ebâbekr Çelebi

mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün

1 Ol serv-i revân ger bizi yâd itse 'aceb mi
Bu ğam-zedenüñ gönlini şâd itse 'aceb mi

2 Ol mâh-ruḡ [u] sîm-ber [ü] sîb-zenaḡdân
Bu ğâh ruḡı mihrle yâd itse 'aceb mi

3 Ger bencileyin 'ışkla her gün şeh-i encüm
Ruḡsârı temâşası murâd itse 'aceb mi

4 Çok cevri ü cefâ kııldı baña ğamzesi bir gün

Luftından eger ‘adlle dād itse ‘aceb mi

- 5 Ben Hāmīdī’yem ‘āşık-ı dīrīne vü şādık
Yarum beni ger luftla yād itse ‘aceb mi

[239a]

47

velehu eyzan

mef’ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ülün

- 1 Ey bād-ı şabā serv-i revānum nice hoş mı
Gül yüzlü begüm gonce-dehānum nice hoş mı
- 2 Her gice nesīm-i şehērīden soraram kim
Gönlüm feraḥı rāḥat-ı cānum nice hoş mı
- 3 Peyveste gözüm yolda vü gönlüm bilmez kim
Nūr-ı başarıum rūḥ-ı revānum nice hoş mı³⁷
- 4 Cānıla serüm sīm virürem cümle anuñdur
Ümmīdgehüm genc-i nihānum nice hoş mı
- 5 Men bendesiyem Hāmīdī’dür adum u şanum
Taḥt-ı tarab üstindeki ḥānum nice hoş mı

[240a]

48

fe’ilātün fe’ilātün fe’ilātün fe’ilün

- 1 Sāḳiyā şun mey-i gül-rengle cām-ı zehebī
Bu ki feth itse şeh-i Rūm diyār-ı ‘Arab’ı
- 2 Kapudan bir toğan uçursa şeh-i deryā-bār
Varsa şāḥīn bigi vü avlasa Şām u Haleb’i
- 3 ‘Adl-i ‘Oşmānī yayılsa ‘Arabistān’da tamām
Çerkes’ün gitse birez zulmet-i şūr u şağabı
- 4 Mışır’dan kand-i mükerrer aḳuban Rūm’a gele
Tās-ı Dımışk’ıyla kisvet-i Mışrī ḳaşabı
- 5 Emevüz Türk lebi yirine Mışrī lebler
Rūm kirazı yirinde ‘Arabistān ruḥabı
- 6 Müjde-i feth şunuñ bigi sevindürse bizi
Kim feraḥdan eme her dem lebümüz cām-ı lebi
- 7 ‘Arab-ı sūḥte-dil şire-i ḥurmā iḳer

³⁷ rūḥ-ı: rūḥ u (metinde)

Sen er ol sâkî vü elden koma mâ'ü'l-^çinebi

- 8 Edeb[i]le mey-i la^çli içilür meykedede
Lâ-cerem hiç kimesne idemez bi^ç-edebî
- 9 Himmet-i Hâmidî-i fethiyye-gûdur bilece
Yümn-i vird-i seher ü zîkr ü du^ç âhâ-yı şebî

[240b]

49

velehu Muvassahü't-Tarafeyn (Osman Çelebi)

fe^ç ilâtün fe^ç ilâtün fe^ç ilâtün fe^ç ilün

- 1 'İşkla her ki görür tal^ç at-i 'Osman Çelebi
Şebt olur defter-i ezyâfda ism ü nesebi
- 2 Mütevellîliğine çarh u felek rahmet ider
Andan ötrü ki ziyâdet durur anuñ edebi
- 3 Ni^ç meti kim Haq aña lufla ihsân itmiş
Cümle dervîşlere bahşış ider bi^ç-sebebi
- 4 Luft u ihsânı ferāvân keremi bi^ç-pâyân
Bundan ötrü bu cihânda Çelebi'dür laqabı
- 5 Yâ Rab ihsânuñıla 'ömr vir aña yüz yıl
Be-^çhaq u hürmet-i evlâd-ı resûl-i 'Arabî

[241a]

50

mef^ç ülü fâ^ç ilâtü mefâ^ç ilü fâ^ç ilün

- 1 Gül den götürdi dost çü sünbül niqâbını
Şevkından açdı bād-ı şabâ gül kitâbını
- 2 Âhü-yı Çinî sünbül-i zülfünden utanup
Şahrâya atdı nâfedeki müşk-nâbını
- 3 Buldı cihânda Hızr gibi 'ömr-i cavidân
Her kim lebünden içdi maḥabbet şarâbını
- 4 Sen âfitâb-ı devr-i zamânsın cemâlle
Gönlüm sever bu dâ'irenüñ âfitâbını
- 5 Gül karşıusunda hâlle haṭṭuñ 'araqladı
Günden mu^ç aṭṭar eyledi müşk ü gül-âbını
- 6 Çekdi bugün çü hecr belâsını Hâmidî
Bengzer ki çekmez irte cehennem 'azâbını

[241a]

51

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Dün ki yārum dil-i vīrānede mihmān oldu
Dil-i haclet-zede gül yüzine hayrān oldu
- 2 Cānumuz gāfil[i]ken üstümüze gün toğdı
Ay yüzine dil-i bīdār şenā-ḡān oldu
- 3 Ṭal'ati gün bigi geydürdi bize ḡil'at-i nūr
Luṭf u iḡsānla dil taḡtına sulṭān oldu
- 4 İd-i ruḡsārını gösterdi tecellīde bize
İşkla murğ-ı dilüm öngine ḡurbān oldu
- 5 Nesne ḡāzır yok[ı]dı lāyık-ı ḡāk-i ḡademi
Sīnede murğ-ı dil-i sūḡte biryān oldu
- 6 Yine iḡbāl nesīmi gibi gitdi gözden
Gedişinden dil-i sevdā-zede giryān oldu
- 7 ḡāmīdī'yi ḡomadı maḡdemine yüz sürmek
N'eylesün bende daḡı bende-i fermān oldu

[241b]

52

mef' ülü mefā' ilün mef' ülü mefā' ilün

- 1 Tā ḡaṭṭ-ı lebūñ beyti ḡānum sorasım geldi³⁸
Yaylaya varup durur cānum göresim geldi
- 2 ḡoşça görünür ḡālūñ çayır çemen üstinde
Kim ḡarşusına anuñ dāyım durasım geldi
- 3 Gördüm ki senūñledür peyveste raḡīb-i dūn
Şemşīri çeküp anuñ boyun vurasım geldi
- 4 Cennet çemeni bigi yeşerdi ser-i kūyuñ
Ol çemenūñ üstinde çāder ḡurasım geldi
- 5 Çün ḡāmīdī-i miskīn görmedi yüzūñ çokdan
Dir kim gül yüzūñi va'llāhi göresim geldi³⁹

Kıt'alar

[253a]

³⁸ beyti: (metinde)

³⁹ Mısranın vezni bozuktur.

1

Tārīḥ-i Binā-yı Mescid-i Cāmi' Taḥte'l-ḳal'a der-Şehr-i Bursa

mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

- 1 Bu ferruḥ cāmi' i ḳıldı ' imāret
Keşirü'l-ḥayr Ḥācī Muḥyiddīn
- 2 Getürdi su vü zeyn itdi şu deñlü
İçi taşı ki hep ḥalk itdi taḥsīn
- 3 Binā-yı ḥayr u iḥsānına tārīḥ
Cezāsi cennet olsun āmin āmin
889⁴⁰ [1484-85]

[261a]

2

mef' ulü fā' ilātün mef' ulü fā' ilātün

- 1 *Yā men yurīdu ḥatfek fi'l-mülki ḥāşş u 'āme*
Fi'l-vekri beyzi 'aḳ' aḳ fi-rāsiki'l-'amāme
- 2 Ḥammāma varduñ[1]dı dün gice mest ü bengī
'İnde'r-rücū' i ḥarrā fi-fīhike'l-ḥamāme
- 3 Yā cāmi' e'l-aḥillā n'olduñ ki gice gündüz
Ḳuşum bigi dalarsun geh göte gāh ama
- 4 Ḳaşşāb vardı şoydı eşek taşaḳını kim
Bu dül-bend-i börki lāyıḳdur ol ḡulāma
- 5 Didüm ki neye bengzer bu şeklle fülānı
Birez yüzine baḳdı ḳuşum didi ne'āme

[261b]

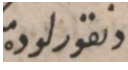

- 6 Gözüm kebūteri kim çep çūrña uçurdu
Rişüñ yuvası için nā-gāh düşdi dāma
- 7 Şi' rüm eline tutmuş seng-i hicā mıdur kim
Bu sengi ben vururam ol başı kāf u lāma
- 8 Büyükçeği uzunca biçmedi cāme-i hecv
Bu bābda be-ḡāyet taḳşir ḳıldı ḥāme
- 9 Şām u seḫerde Ḥaḳ'dan bu Ḥāmidī diler kim
Gönderse Rüm ilinden hecvüñi Mışr u Şām'a

[263a]

3

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

⁴⁰ Tam tarihtir. Tarih mısrasının ebcede göre değeri 889 tarihini verir.

- 1 Ya‘nî revâ mıdır bu eyâ hâkim-i zamân
Kim kendü kûr bize diye bire Türkmân
- 2 Ol Türkmân ki terk-i îmân dirler aña halk
Burada güyiyâ yimemiş tîr-i ter-kemân
- 3 Yüz yıl kitâb okursa vü taḥşîl eyleye
Mümkin degül ki âdem ola kendü bî-gümân
- 4 Her kim ki mollâ diye bunuñ gibi gödene
Mollâ degüldürür molı gitmiş ü lâ-nişân
- 5 Kendü sıgırtaçdur u şekli tanık yiter
Gerek bu şeklle tuta mekân
- 6 Yüzi qara saqalı ala qarnı gebe
Neftuñ ṭulumına niçe bengzer bu qaltabân
- 7 Dübb-i kebîr echel-i cühhâl kırd-ı ‘aşr
Ya‘nî sefîh yüzi qara şems-i Türkmân
- 8 Bed-fi‘l nâ-be-kâr ḥar efsâr-ı bî-vaqâr
Bed-şekl tîz-rîş -enfâs küh-dehân
- 9 Ol kim şifât-ı zâtını ḍul bin ḍul didi
Atası vaşfin eyledi ḡul ibn ḡul beyân
- 10 Sıgır qoṭâs u boynuzladur velî budur
Boynuzsuz sıgır ki qoṭâsı ola hemân
- 11 Ol Türkmân-ı câhil -ı gâlîzdür
Ben şâhib-i belâgat-i zü‘l-faẓl [u] zü‘l-beyân
- 12 Düşer ki çâr-sûda beni ceng ide
Ya‘nî ki halk içinde geçe Türk ü pehlevân
- 13 Ağzı ki qoltuḡı gibi qoqar u büzügi
Birisi nâcaq istedi vü birisi sinân
- [263b]
- 14 Vurdu bilini şükri kılcına cehlle
Döymezi mi gör ki iki biçildi ḡıyar-sân
- 15 Benümle dürişür bilemez kim zamânede
Ayu ki şîrle dürişürse ider ziyân

16 Der-ḥâl ḡonce bigi vururlardı kızıkça
Ḥanda benüñ gibi bulunursa dür-İşfahân

17 Ṭayy-ı lisân idüp anı sögmedi Ḥâmidî
Biçdi boyınca bir yaraşıklıca ṭaylasân

[263b]

4

mef' ulü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1 Hiç kimse göti şata şata ad u şanla
‘Älemde Gökçeoğlı bigi mâla batmadı

2 İster ḥıyar gice vü gündüz karpuzı
Yok yire Ḥaḡ ḥıyar bigi başın uzatmadı

3 Ol gün ki lâle bigi tutardı kadeḡ gönül
Kimseye aña bigi çanağın yalatmadı

4 Ger hecv oğı atmadum aña ‘aceb degül
Yok yire kimse kendü oğın boğa atmadı

5 Beş altı kez ki şatardı çiftesin baña
Tâ almayınca düz toğrı yatmadı

6 Bir dağı çünki geldi vü açdı kumâşını
Ḥâzır degüldi aḡçe vü kuşum dağatmadı

7 Çatalını çü açdı vü çatdurmaḡ istedüm
Kuşum göt[in]deki kılını gördi çatmadı

8 Ger yırtamadı götini siküm ne ceng ider
Şükr eylesün ki başını bārî ufatmadı

9 Pes da' vî itdi kim beşi beş yüze virmişem
Hiç kimse kıllı götini beş yüze satmadı

10 Küsdi vü saḡt oğurdu şunuñ bigi k'ol zamân
Her ne ki geldi yanına bir loğma datmadı

11 Hiç tasalanma götüñi açma ne fâ'ide
Kimse seni benüm bigi hergiz düz itmedi

12 Çok bođ yime dilüñ derişür yoksa şanmağıl
Kim ol paṭaṭ ki sen yidüñ ol gün paṭaṭmadı

[264a]

5

mef' ulü fâ' ilâtün mef' ulü fâ' ilâtün

- 1 İn cedy-i ehl-i ma' nâ v' in kûç-ı çâr hâyê
Korre harîst mısırî ammâ ne ner ne mâye
- 2 Benger bedân ser ü ten v'ân şekl ü rüy u gerden
Güyî be-hâk-i gül-han şeytân fikende sâye
- 3 İbn-i Qurâ mübârek kâkây-ı rütî çütî
Lâlâş-ı bire maymun Hindî-i keniz dâye
- 4 Der-küdekiyeş dîdem der-çâr-süy-ı Tebrîz
Her rüz der-dükânâ mî-hord tâ be-hâyê
- 5 Her rüz der-ser-i pul tâcir koned zer ü pul
Der-zîr-i in se pâye mişod çehâr pâye
- 6 Rüzî be-pây-ı üstür berbest nerd-bânî
Ber reft pâye pâye tâ mâyerâ be-gâyê
- 7 Çün deve gördi anı şandı meger siküdüdür
Bir şüret vurdı şöyle kim uçdı bu hevâya
- 8 Hecv ü kaşîde dimek câ'izesini yimek
Şâ'irlerün işidür sen girme bu araya
- 9 Sende harîf kuşu hâven şapına bengzer
Kim hâven-i götünde zernîğ ider şalâya
- 10 Ey Hâmidî-i şâ'ir ez-nekbetî çe güyî
Û râ çenân du'â kon kû râ buved kifâyê
- 11 Devrî zi tîz-i yârân bādâ be-gerd-i rişêş
Devrî ma' a'l-teselsül tâ haşr-i lâ-nihâyê

[271a]

6

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün

- 1 Baña bir er didi kim h'âce-zâde
Tahâret itmege kâdir degüldür
- 2 Didüm bu ma' nî zâhirdür velîkin
Yüzün niçün yumaz su bârî boldur

[271b]

7

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

- 1 Şehenşehâ 'ulemâ şehri içinde yaraşur
Ki demlerinden ire 'ıtr-ı cân dimâğına

2 Ger ihtiyâc ola kâdîya bir şikeste-dilûn
Teveccüh eyleye nâ-çâr şer' bâğma

3 Çü meclis-i 'ulemâ dağ kullesinde ola
Zâ'îf olan nice varur Keşîş Dağı'na

[271b]

8

mef' ulü fâ' ilâtü mefa' ilü fâ' ilün

- 1 Boyaludur saçaluñ u sen künd ü bengîsin
Gözün kızıl saçal şaru gey dü-rengîsin
- 2 Zengî siyâh olur ne 'aceb sen sefidin
Ma' nâ yüzinde zengî [vü] bengî [vü] çengîsin
- 3 Öykünemez papûçuña şol eski tekneler
Sen her kaçan geyersin anı gâv-ı lengîsin
- 4 Şayarsa hecv noktaları yüzüne kalem
Hîç şübheñ olmasun kim ölürsün pelengîsin
- 5 Hândeñe direng eyleyeler bu pülüçler
Ortalarında sen şâh-ı lengîsin
- 6 Gögsün pelîd tahtaları gibi yaşşidur
Hâcet-hâne kapusu vü miñnet tünegisin
- 7 Şol zir-i tabla halkayı başuñda görmedin
Bilmediler ki Rümî misin yâ Ferengîsin
- 8 Urğanlar işlenür saçaluñdan yolarsañ
Toğrı budur ki uğrılaruñ pâlehengisin
- 9 Bu yufka Hâmidî senüñ içün pişürdi kim
Bâzârda çörekçileruñ şûh u şengisin

Müfred

[189a derkenar]

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Sâkiyâ luft eyle meyden koma hâlî cāmumuz
Kim ğam-ı 'ışk[1]la haylî hoş geçer eyyāmumuz

Sonuç

Hâmidî-i İsfahânî, Fatih Sultan Mehmet'in şair, âlim ve mutasavvıflara verdiği kıymet neticesinde birçok şair gibi Osmanlı toprakları dışından Anadolu'ya gelmiştir. Daha sonra İstanbul'a giderek Fatih Sultan Mehmet'in musahibi olmuştur. Öldüğü yer ve

tarih tam olarak bilinmemektedir. *Divan'*ında Fatih dönemindeki muhtelif hadiseler, devlet adamları, şeyhler, Arap ve Acem şairler hakkında çok önemli bilgiler bulunmaktadır. Bu eser, Fatih dönemini anlamak için mutlaka incelenmesi gereken eserler arasında sayılmaktadır. Hâmidî'nin ahenkli ve sanatlı yazılan Türkçe şiirlerinde Doğu Türkçesinin özellikleri görülmektedir. Türkçeyi şiir dili olarak başarıyla kullanmasından dolayı Hâmidî'nin Türk asıllı olduğu söylenebilir. Hâmidî, Anadolu'ya göç eden birçok şair gibi Türkçe şiirlerini yazarken Anadolu sahasının edebî ortamından etkilenmiştir. Etkilendiği şairler arasında Ahmet Paşa, Melihî, Aşkî ve Nizâmî bulunmaktadır. Türkçe şiirlerinde Hâmidî'nin hayatıyla ilgili beyitler yer almaktadır. Özellikle saraydan uzaklaştırılması, gözden düşmesi, Bursa'da görevlendirilmesi, çektiği vicdan azabı ve pişmanlığı göze çarpmaktadır. Hâmidî, Türkçe şiirlerinde Arapça ve Farsça kelime ve tabirler kullanmış ve divan şairlerinin kullandığı mazmunlardan istifade etmiştir. Türkçe şiirlerin çoğu anlaşır bir dille yazılmış, anlaşılması zor ve uzun tamlamaları az kullanmıştır. Dil ve sanat değeri dışında tarihsel açıdan önem taşıyan Türkçe şiirlerde bolca edebî sanatlardan istifade edilmiştir. Hâmidî az sayıda Türkçe şiir yazmasına rağmen edebiyat tarihimizde önemsenmesi gereken bir şairdir.

Kaynakça

- Akçay, G. (2014). Hâmidî-i İsfahânî. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hamidii-isfahani-molla-hamidi-mevlana> [Erişim tarihi: 15.01.2023].
- Ateş, A. (1950). "Külliyât-ı Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidî" Adlı Eser Hakkında. *TTK Belleten*, XIV (53), 116-126.
- Aydın, Ş. (2002). Divan Sahibi Osmanlı Sultanları ve Divanlarının Nüshaları. *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 45-56.
- Değirmençay, V. (2013). *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Ertaylan, İ. H. (1948). *Külliyât-ı Dîvân-ı Kabulî*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ertaylan, İ. H. (1949). *Külliyât-ı Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidî*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Hâmidî-i İsfahânî. *Dîvân-ı Hâmidî*. İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi. nr 1184.
- Hâmidî-i İsfahânî. *Dîvân-ı Hâmidî*. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi. nr 68.
- Hâmidî-i İsfahânî. *Câm-ı Sühan-Gûy*, Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi, nr. Genel 1600.
- Kanar, M. (1995). *Fehmî ve Şeyh Abdullâh-i Şebisterî-i Niyâzî'nin Şem u Peroânesi Mesnevileri*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kaska, Ç. (1394). *Tashîh-i Dîvân-ı Hâmidî-i İsfahânî*. Doktora Tezi. Tahran: Tahran Üniversitesi.
- Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı (Meâl)* (I-II-III) (1961) (haz. Hüseyin Atay & Yaşar Kutluay). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Riyâhî, M. E. (1995). *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı*, (çev. Mehmet Kanar). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ünver, İ. (1974). Hâmidî'nin Türkçe Şiirleri. *Türkoloji Dergisi*, 6(1), 197-233.

Ünver, İ. (1997). Hâmidî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 15. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ekler:

Hâmidî-i İsfahânî, *Dîvân-ı Hâmidî*, İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, nr. 1184, vr. 254. (Reften-i Hâmidî bâ-kisvet-i dervîş be-cânib-i Rûm/Hâmidî'nin fakir kıyafetiyle Rûm tarafına gitmesi)

